

Nationaal FPIC Protocol van de Inheemse volken en gemeenschappen van Suriname

Nationaal FPIC Protocol Van de Inheemse volken en gemeenschappen van Suriname¹

Goedgekeurd en gevalideerd te Powakka, november 2024

Met ondersteuning van ASL 2 Suriname project

Supported by

Led by

¹ © VIDS en de Inheemse gemeenschappen van Suriname | Niets uit dit document mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VIDS, en mag nimmer voor een commercieel doeleinde aangewend worden. Het is wel toegestaan om delen uit dit document te citeren in artikelen, publicaties, rapporten, scripties en/of boeken, mits de bron op duidelijke wijze wordt vermeld, en wel als volgt: “Nationaal FPIC-protocol van de Inheemse volken van Suriname; samengesteld door de Inheemse gemeenschappen van Suriname in samenwerking met de Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname, © VIDS; november 2024”.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	4
Voorwoord	6
Lijst van afkortingen	7
Samenvatting Nationaal FPIC Protocol	8
1. Inleiding	8
2. Wat is FPIC?	8
3. Wanneer is FPIC nodig?	9
4. Hoe moet FPIC gevraagd worden?	10
Basisprincipes	10
5. Het FPIC-proces	11
6. Is het geven (of weigeren) van toestemming het einde van het FPIC-proces?	12
7. Welke randvoorwaarden moeten aanwezig zijn om een goed FPIC-proces te garanderen?	12
8. Wat gebeurt er als partijen het niet eens zijn?	13
9. Slotopmerkingen	14
Nationaal FPIC Protocol	15
1. Inleiding	15
De totstandkoming van dit document	17
2. Wat is FPIC?	18
F: Free – Vrijwillig; uit vrije wil	20
P: Prior – Van tevoren; voorafgaand	21
I: Informed – Geïnformeerd	22
Welke informatie moet er gegeven worden?	23
C: Consent – Toestemming	25
3. Wanneer is FPIC nodig?	26
4. Hoe moet FPIC gevraagd worden?	27
Basisprincipes	27

5. Het FPIC-proces	28
I. Aanvraag voor een kennismakingsgesprek of introductiegesprek.....	28
II. Informatieverschaffing [persoonlijk komen praten]	29
III. Interne discussies over de verkregen informatie	30
IV. Dorpsvergadering met de aanvrager	30
V. Ontwerpen en uitvoeren van een consultatieproces.....	31
VI. Interne besluitvormingsmeetings/krutu's	35
VII. Besluit vastleggen en de aanvrager daarover informeren.....	36
VIII. Opstellen van een overeenkomst met alle voorwaarden (indien het besluit positief is).....	37
6. Hoe komt de gemeenschap tot een besluit?	38
7. Is het geven (of weigeren) van toestemming het einde van het FPIC-proces?	39
8. Welke randvoorwaarden moeten aanwezig zijn om een goed FPIC-proces te garanderen?	39
9. Wat gebeurt er als partijen het niet eens zijn?	40
10. Slotopmerkingen	41
Annex A: Elementen FPIC, International Workshop on Methodologies regarding FPIC, 2005.....	42
Annex B: FPIC in internationale verdragen, verklaringen en rechtspraak	44
Annex C: Schema van het FPIC proces	45

Voorwoord

Met gepaste trots presenteert de Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname (VIDS) het Nationaal FPIC-protocol (Free, Prior and Informed Consent) van Inheemse Volken in Suriname. Het Nationaal FPIC-protocol is een mijlpaal voor alle Inheemse Volken in Suriname, die met gezamenlijke inspanning hebben bijgedragen aan de totstandkoming ervan, met als doel de erkenning en bescherming van onze rechten als Inheemse volken en gemeenschappen. Het biedt een helder, transparant en juridisch verankerd kader voor onze effectieve en op mensenrechten gebaseerde betrokkenheid bij besluitvorming over projecten, wetgeving en maatregelen die ons als volken, onze gemeenschappen, onze grondgebieden, cultuur en levenswijze raken.

De bescherming van Inheemse rechten is geen abstract ideaal, maar een concrete verplichting die voortvloeit uit internationale standaarden, normen, jurisprudentie en vonnissen. Dit protocol operationaliseert het recht op FPIC zoals vastgelegd in internationale instrumenten zoals de VN-Verklaring over de Rechten van Inheemse Volken (UNDRIP), en wordt ondersteund door uitspraken van mensenrechtenhoven. In het bijzonder herinnert de uitspraak van het Inter-Amerikaans Mensenrechtenhof in de zaak van de Kaliña en Lokono tegen de Staat Suriname (2015) ons eraan dat het instellen en beheren van beschermd natuurgebieden op Inheems grondgebied niet kan plaatsvinden zonder de vrije, voorafgaande en geïnformeerde toestemming van de betrokken gemeenschappen, en ook de diverse mensenrechtenverdragen, het Klimaatverdrag en het Biodiversiteitsverdrag, alsmede vrijwel alle milieufondsen, stellen FPIC van Inheemse volken verplicht.

Het protocol creëert een proces van eerlijke, geïnformeerde en vrijwillige onderhandeling, waarin gemeenschappen als gelijkwaardige gesprekspartners met rechten, niet slechts belangen, worden erkend. Door voorafgaand overleg en toestemming te vereisen, draagt het bij aan het voorkómen van conflicten en het versterken van zelfbeschikking. Door de voor- en nadelen heel goed vooraf uit te praten, worden misvattingen, geschillen en uiteindelijk oponthoud of verloren tijd en investeringen, voorkómen en worden vriendschappelijke samenwerkingsverbanden op basis van vertrouwen, versterkt. Tegelijkertijd biedt het duidelijke richtlijnen voor overheden, bedrijven en maatschappelijke en internationale organisaties over hoe FPIC op respectvolle en effectieve wijze moet worden toegepast.

Met dit protocol zetten we een belangrijke stap richting inclusieve ontwikkeling gebaseerd op mensenrechten, duurzame samenwerking en fundamenteel ook rechtvaardige besluitvorming. Het is een uitnodiging tot dialoog, wederzijds respect en gedeelde verantwoordelijkheid. Het centraal stellen van Inheemse stemmen is essentieel voor een toekomst waarin onze collectieve rechten juridisch worden erkend en gerespecteerd, en waarin natuurbehoud en mensenrechten elkaar versterken en integraal deel uitmaken van duurzaam beleid.

Lijst van afkortingen

ADRIP	American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (Amerikaanse Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken)
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen)
CRC	Convention on the Rights of the Child (Verdrag inzake de Rechten van Kinderen)
ESIA	Environmental and Social Impact Assessment (Milieu- en sociale effecten analyse)
FPIC	Free, Prior and Informed Consent (Vrijwillige, voorafgaande, goed geïnformeerde en weloverwogen toestemming)
IACHR	Inter-American Commission on Human Rights (Inter-Amerikaanse Commissie voor Mensenrechten)
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights (Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten, BuPo-verdrag)
ICERD	International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie)
ICESCR	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten)
ILO	International Labour Organisation (Internationaal Arbeidsorganisatie)
K&L vonnis	Kaliña & Lokono vonnis
KLIM	Organisatie van Kaliña en Lokono in Marowijne
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
OSIP	Organisatie van Inheemse Dorpen in Para, Wanica en Commewijne
REDD+	Reducing Emissions from Deforestation and Degradation of Forests, plus additional activities related to conservation, sustainable forest management, and enhancement of forest carbon stocks (Verminderen van [koolstof]emissies door ontbossing en bosdegradatie, plus aanvullende activiteiten met betrekking tot natuurbehoud, duurzaam bosbeheer en het vergroten van de koolstofvoorraad in bossen)
TOR	Terms of Reference; referentievoorwaarden of taakomschrijving
UNDRIP	United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken)
VIDS	Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname
VN	Verenigde Naties
VSG	Vereniging van Saramakaanse Gemeenschappen (voorheen: Vereniging van Saramakaanse Gezagsdragers)

Samenvatting Nationaal FPIC Protocol

Van de Inheemse volken en gemeenschappen van Suriname©

Goedgekeurd en gevalideerd te Powakka, december 2024

1. Inleiding

Dit Nationaal FPIC-protocol is tot stand gekomen op basis van verschillende informatiebronnen. Allereerst vanuit de diepgewortelde culturen en tradities van de Inheemse volken en onze gemeenschappen, over de manier waarop we besluiten nemen, overleg hebben met elkaar en met anderen, hoe we omgaan met probleemsituaties, op welke manier we op een respectvolle manier communiceren. Dit FPIC-protocol is dus niet echt “nieuw” maar een vastlegging op papier van wat we altijd al deden en nog steeds doen in besluitvormingsprocessen, zodat dat bredere bekendheid krijgt en ook gerespecteerd wordt.

Verder zijn er in de loop van vele jaren ook vele vergaderingen en workshops over FPIC geweest, over het zelfbeschikkingsrecht van Inheemse volken, over mensenrechten waarbij dit onderwerp steeds naar voren is gekomen en de meningen en richtlijnen van de dorpen zijn besproken. Diverse regio's en dorpen hebben gewerkt aan hun dorpsreglement. Sommige dorpen en regio's hebben eerder ook al gewerkt aan FPIC-regels of protocollen, of andersoortige regels over bestuur, beheer en besluitvorming. Vrijwel alle dorpen hebben situaties gehad waarbij er aan hen toestemming werd gevraagd voor activiteiten in hun traditioneel woon- en leefgebied, en ook vrijwel alle dorpen kennen situaties waarbij dit juist niet het geval is geweest, waardoor er conflicten ontstonden. VIDS, en/of de regionale organisaties of andere dorpschoufden uit de regio, werden (en worden) in dergelijke situaties erbij gehaald (ook een vorm van onze collectieve aanpak) en ook uit die ervaringen hebben we geleerd. Dit document is dus maar een heel magere samenvatting van de enorme hoeveelheid aan kennis en ervaringen van de collectiviteit van Inheemse volken in Suriname, over besluitvorming en het geven (of onthouden) van toestemming in gevallen die de gemeenschap als geheel raken.

De directe aanleiding voor dit protocol was tweeeërlei: ten eerste de intentie van de Staat Suriname om mee te doen met REDD+ en andere mechanismen in relatie tot vermindering of compenseren van de mondiale carbonschuld door vervuilers, inclusief de reeds gesloten en voorgenomen carbon credit overeenkomsten, en ten tweede als “huiswerk” door VIDS, als organisatie en instituut van het Traditioneel Gezag der Inheemse volken in Suriname, in voorbereiding op wetgeving die de collectieve rechten van Inheemse en Tribale volken in Suriname moet erkennen en beschermen. Met dit document wordt dus duidelijkheid gegeven hoe wij FPIC geven.

2. Wat is FPIC?

FPIC is een afkorting van de Engelse woorden: *Free, Prior, Informed, Consent*. Een omschrijving is, dat een Inheems volk of gemeenschap **toestemming** moet geven, als er activiteiten worden ondernomen die van invloed kunnen zijn op hun rechten en/of op hun leven. Die toestemming moeten ze pas geven als ze alle nodige informatie hebben gehad en ook goed hebben begrepen, en nadat ze alle voordelen en nadelen goed hebben besproken en overwogen. Ze moeten uit vrije wil toestemming geven, dus niet gedwongen worden of onder druk gezet worden. Ze mogen het voorstel ook afkeuren; ze zijn dus niet verplicht om toestemming te geven. Kort gezegd: FPIC is het uit vrije wil geven (of

onthouden = niet-geven) van voorafgaande, en weloverwogen, toestemming, op grond van volledige, vooraf verkregen informatie.

Het is ook mogelijk, en dat is vaak het geval, dat er wel toestemming kan worden gegeven maar alleen **onder bepaalde voorwaarden**, bijvoorbeeld dat de gemeenschap evenveel voordelen uit de activiteiten moet hebben; dat er bepaalde voorzieningen worden getroffen om negatieve effecten te voorkómen of tegen te gaan; dat het dorpsbestuur ook in de besluitvorming van het project of in het bestuur moet zitten; en dergelijke.

FPIC is een internationaal erkend recht van Inheemse volken. Het is ook een verplichting voor de Staat Suriname, conform de vonnissen van het Inter-Amerikaans Hof voor Mensenrechten tegen de staat. Het is dus geen gunst die we vragen, of een verzoek dat we moeten doen; het is ons recht.

In het uitgebreide Nationaal FPIC-Protocol worden er vele voorbeelden gegeven over elk van de onderdelen van FPIC:

- Voorbeelden over “free” (vrijwillig): hoe dorpen onder druk gezet worden of gemanipuleerd worden;
- Voorbeelden over “prior” (van te voren): hoe dorpen pas achteraf op de hoogte gesteld worden van besluiten die reeds genomen zijn;
- Voorbeelden over “informed”: wat voor informatie de gemeenschap moet eisen alvorens een besluit te nemen, en hoe dorpen een heel klein beetje mondelinge informatie krijgen, zonder uitgebreide informatie over wat er precies gaat gebeuren, wat de nadelen zullen zijn, wat de milieu- en sociale effecten zullen zijn, en toch verwacht men dan dat het dorp direct akkoord moet gaan;
- Voorbeelden over “consent”: dat toestemming geven mág maar niet móet; de gemeenschap mag altijd “nee” zeggen, of mag toestemming onder voorwaarden geven; dat het besluit echt weloverwogen moet zijn en door de gemeenschap gedragen moet worden (na een intern besluitvormingsproces).

3. Wanneer is FPIC nodig?

FPIC is altijd nodig. Ongeacht of het om een “klein” of een “groot” project of activiteit gaat. Een project kan “klein” lijken voor de een, maar “groot” voor de ander. De omvang en gevolgen van een project zijn niet altijd direct duidelijk. Pas door erover te praten en de nodige informatie te verschaffen kan duidelijk worden dat het wel degelijk een groot project is, of een project met grote invloeden. Soms zijn er sociale of culturele aspecten die de buitenstaander niet kent of niet ziet, maar de gemeenschap wel. Er zijn voorbeelden waarbij zelfs het dorpsbestuur zélf dacht dat het een klein project was, maar bij de uitvoering bleken er toch wel grote gevolgen te zijn waar het bestuur niet zo direct aan gedacht had.

“Klein” en “groot” hebben ook niets te maken met het bedrag dat met het project gemoeid gaat. Een heel “klein” project kan soms voor enorm veel problemen zorgen binnen een dorpsgemeenschap, als het van tevoren niet goed aangepakt wordt.

Soms is het zo dat een project “klein” lijkt en er alleen aan één dorp FPIC gevraagd moet worden. Het kan best zo zijn dat de initiatiefnemer (bijv. de overheid of een bedrijf) niet direct kan inschatten wat de invloeden van de voorgestelde activiteit zullen zijn. De eerste aftastende gesprekken met het betrokken dorp zullen daarbij nuttig zijn om te ontdekken of identificeren of de gevolgen toch wel

groter of breder zijn dan van slechts één dorp. De dorpen kennen hun omstandigheden het beste, en kunnen aangeven of er wellicht ook met andere dorpen gesproken moet worden. Zelfs tijdens de uitvoering van de activiteiten kan pas blijken dat de effecten zich uitstrekken naar andere dorpen, en in dat geval zullen ook aan die andere dorpen alsnog FPIC gevraagd moeten worden.

FPIC is geen momentopname of een eenmalig gebeuren. Het concept van FPIC is, dat de gemeenschap akkoord moet gaan en ook akkoord moet blijven, en er zoals eerder gezegd, een win-win situatie moet zijn en blijven. Het kan dus niet zo zijn dat nadat er eenmaal toestemming is gegeven, de gemeenschap machteloos moet toekijken wat er verder gebeurt. Het is dus belangrijk dat bij het geven van toestemming, direct ook duidelijk gemaakt wordt dat het FPIC-proces inderdaad een **proces** is, en niet een eenmalige handeling. Het kan best zo zijn **dat bij elke nieuwe fase** van het project of activiteit, er opnieuw toestemming gevraagd moet worden voor de volgende fase, en dat er steeds tussentijdse evaluaties zijn. Deze afspraken moeten vanaf het begin gemaakt worden, en zelfs al worden ze niet (schriftelijk) gemaakt, is dat ook inbegrepen in het concept van FPIC. Men mag zich er dus nooit op beroepen “dat er al FPIC gegeven is dus je hebt niets meer te zeggen”.

4. Hoe moet FPIC gevraagd worden?

FPIC wordt gevraagd aan een gemeenschap, via de geëigende vertegenwoordigers, namelijk **het dorpsbestuur**. Afhankelijk van de aard en omvang van de voorgestelde activiteit of project, gaat het om één dorp of meerdere dorpen en soms zelfs een heel Inheems volk of zelfs meerdere Inheemse volken (bijv. bij landelijke projecten). Ook hier wordt de opmerking herhaald dat die inschatting niet bij de initiatiefnemer zelf ligt; ook dat moet in samenspraak worden vastgesteld.

In dit hoofdstuk worden de grote lijnen van de procedure voor aanvraag van FPIC beschreven. Er zijn natuurlijk diverse scenario's mogelijk, als het gaat om één dorp, meerdere dorpen, één of meerdere regio's, of landelijk, maar de rode draad zal hetzelfde blijven. De achtergrondgedachte achter elke stap is, dat de gemeenschap niet overrompeld wordt, niet gehaast worden, en in alle rust haar eigen, weloverwogen beslissing kan nemen, zo nodig met de nodige voorwaarden daarbij.

Basisprincipes

Het proces van FPIC dient zich te allen tijde te houden aan tien **basisprincipes** voor een op rechten gebaseerde “engagement” ofwel een gelijkwaardige en respectvolle relatie opbouwen met de gemeenschap:

1. **Respect**: De gemeenschap zal steeds met respect benaderd en behandeld worden. Het gaat niet om ondergeschikten of minderwaardigen maar om gelijke partners met een gelijkwaardige samenwerking voor ogen;
2. **“Ownership”** en **“leadership”**: de gemeenschap zélf neemt de verantwoordelijkheid over het voorgestelde project of programma en heeft een leidende positie bij de uitvoering;
3. **Capaciteitsversterking**, empowerment en geen afhankelijkheid: de gemeenschap is niet slechts “ontvanger” of “doelgroep” maar wordt zoveel mogelijk versterkt om het zélf te kunnen doen, inclusief de formele bevoegdheden indien nodig, zélf te kunnen leiden en zélf de resultaten te verduurzamen, zonder afhankelijk te worden van externe bijstand;
4. **Rights-based**: Het ontwerpen en uitvoeren van een project of programma vindt plaats met respectering van mensenrechten, dus ook en vooral de collectieve rechten van Inheemse volken. Deze rechten blijven altijd van kracht (niet alleen bij het vragen van FPIC);

5. **Volledige informatieverstrekking**, optimale en voortdurende communicatie en transparantie, als basisvoorwaarden voor succes;
6. **Effectieve participatie**: Daadwerkelijke participatie van de gemeenschap(vertegenwoordigers) in alle fasen en op alle niveaus, zodanig dat die participatie een werkelijk verschil kan uitmaken in de besluiten die genomen worden, en niet slechts op papier bestaat, bijvoorbeeld in een projectdocument;
7. **Vertrouwen**: Het opbouwen of versterken van wederzijds vertrouwen, onder andere door het maken en nakomen van goede afspraken en het voor ogen houden van de gezamenlijke doelen;
8. **Cultuurgevoeligheid**: Respect voor elkaars cultuur en levenswijze, inclusief respect voor het traditioneel gezag, de zelf aangewezen vertegenwoordigers en de wijze van besluitvorming, en respect voor aspecten die voor de gemeenschap (cultureel) belangrijk zijn;
9. **Gendergevoeligheid**: Respect voor de onderscheidenlijke rollen en verantwoordelijkheden van vrouwen en mannen, met gelijkwaardigheid, steeds op een cultuurgevoelige wijze;
10. Andere overwegingen, onder andere rekening houden met de diverse rechten, belangen en interesses van verschillende geledingen binnen de Inheemse samenleving (o.a. qua leeftijd – ouderen/jongeren).

5. Het FPIC-proces

Praktisch dienen de volgende stappen doorlopen te worden, die hier slechts worden opgesomd. Zie verder het FPIC-Achtergronddocument voor de details!

1. Aanvraag voor een kennismakingsgesprek of introductiegesprek
  - a. Interne bespreking van de aanvraag door dorpsbestuur
  - b. Desgewenst uitnodigen van de aanvrager
2. Informatieverschaffing (persoonlijk komen praten)
  - a. Interne bespreking van de verkregen informatie door dorpsbestuur
  - b. Desgewenst aanvullende informatie opvragen
  - c. Desgewenst externe technische ondersteuning vragen
3. Interne discussies over de verkregen informatie
4. Dorpsvergadering met de aanvrager
5. Ontwerpen en uitvoeren van een consultatieproces
  - a. Consultatieproces ontwerpen (de consultaties hoeven niet “van buitenaf” door anderen gehouden te worden (bijvoorbeeld door consultants van een bedrijf of ministerie); het kunnen evengoed interne consultaties door het dorpsbestuur zijn)
  - b. Consultatieproces uitvoeren
  - c. Eventueel ESIA-studie of ander ondersteunend onderzoek of externe technische ondersteuning
6. Interne besluitvormingsmeetings/krutu’s
  - a. Dorpsvergaderingen
  - b. Dorpsbestuursvergaderingen
  - c. Eventueel externe technische ondersteuning
7. Besluit vastleggen en de aanvrager daarover informeren
  - a. Aanvrager wordt op de hoogte gesteld
  - b. Afspraak maken over verdere stappen o.a. overeenkomst opstellen indien besluit positief is
8. Opstellen van een overeenkomst met alle voorwaarden (indien besluit positief is).
  - a. Overeenkomst opstellen

- b. Eventueel externe technische ondersteuning
  - c. Interne besluitvorming over de overeenkomst
  - d. Overeenkomst bespreken en overeenkomen met de aanvrager
9. Finale besluit
- a. Dorpsvergadering ter bekrachtiging van het finale besluit
  - b. Ondertekening van de FPIC-overeenkomst
  - c. Afspraken over het vervolgtraject.

6. Is het geven (of weigeren) van toestemming het einde van het FPIC-proces?

Het antwoord is “nee”. FPIC is een proces en geen momentopname. Natuurlijk is de ondertekening van een FPIC-overeenkomst wel een belangrijk moment maar dat is nog niet het definitief einde. Misschien wordt het formele traject dan wel afgesloten, maar het is nog niet het einde van het FPIC-proces. Want ook de naleving van de afspraken en de uitvoering van de overeenkomst zijn deel van een goed FPIC-proces. Nadat de toestemming/FPIC is gegeven voor de hoofdzaak, zullen de activiteiten van start gaan, en elke activiteit dient zich dan aan de gemaakte afspraken en principes te houden. Het is dus niet zo dat een ondernemer of organisatie een vrijbrief heeft gekregen om maar te doen en laten wat ze willen. Elke grote activiteit moet dan opnieuw afgestemd worden met de gemeenschap, er moet nog steeds continu informatie worden uitgewisseld en soms opnieuw toestemming gevraagd worden voor kleinere, dagelijkse zaken (bijv. wanneer het een geschikt moment is dat er zwaar materieel mag komen) en zeer zeker ook voor nieuwe activiteiten of besluiten die (nieuwe of andere of nog niet voorziene) impact kunnen hebben. De basisprincipes zoals respect, *ownership* en *leadership* bij de gemeenschap, cultuurgevoeligheid enzovoorts blijven voortdurend van kracht.

Het is, nogmaals, belangrijk dat de nodige evaluatie- en monitoringsmomenten worden ingebouwd om tussentijds de gang van zaken te bespreken en zo nodig bij te stellen.

7. Welke randvoorwaarden moeten aanwezig zijn om een goed FPIC-proces te garanderen?

Het is moeilijk om van tevoren voorwaarden te stellen voor een FPIC-proces, ook omdat dergelijke voorwaarden erg moeilijk te garanderen zijn. We kunnen eigenlijk dus moeilijk praten over voorwaarden die aanwezig “moeten” zijn. Toch is het wel nuttig om enkele punten te benadrukken.

Allereerst gelden de eerdergenoemde basisprincipes bij elke fase van het contact tussen de gemeenschap en een aanvrager en dus ook tijdens het gehele FPIC-proces:

1. Respect
2. “*Ownership*” en “*leadership*”
3. Capaciteitsversterking, empowerment en geen afhankelijkheid
4. Rights-based
5. Volledige informatieverstrekking
6. Effectieve participatie
7. Vertrouwen
8. Cultuurgevoeligheid
9. Gendergevoeligheid
10. Andere overwegingen.

Verder is het goed om te benadrukken dat een FPIC-proces moet uitgaan van goed wederzijds vertrouwen en oprechtheid, **te goeder trouw** dus. Een bonafide investeerder of andere instantie die het oprecht goed meent met de gemeenschap, zal niet proberen het onderste uit de kan te halen en zal niet proberen de gemeenschap te neppen. Van “doordrukken” kan er geen moment sprake zijn. Er zal gestreefd moeten worden naar een win-winsituatie waarbij zowel de aanvrager als de gemeenschap optimaal voordelen hebben en er geen verliezers of benadeelden zijn.

Gelijkwaardigheid en partnerschap zijn andere sleutelbegrippen in een FPIC-proces. Het gaat om gelijke partners tijdens dergelijk overleg, partners die elk iets belangrijks en waardevols in te brengen hebben.

Ook praktische voorwaarden zijn heel belangrijk en dienen vooraf goed afgesproken te worden, bijvoorbeeld dat de aanvrager alle kosten moet dekken die gepaard gaan met de consultaties, dat er vanaf het allereerste begin voor gezorgd wordt dat er bijv. vertaling aanwezig is als er een vreemde taal gesproken wordt, dat documenten tijdig en in begrijpelijke taal worden gegeven, enz. (zie verder het Nationaal FPIC-Protocol hoofdstuk 5 voor details).

8. Wat gebeurt er als partijen het niet eens zijn?

Er zijn verschillende momenten waarop partijen (de gemeenschap/het dorpsbestuur, de aanvrager, eventueel andere betrokkenen) het oneens kunnen zijn. Over het algemeen zal er steeds middels dialoog naar een oplossing gezocht moeten worden, met respectering van elkaars mening en standpunten en oprecht proberen om de standpunten van de andere partij goed te begrijpen.

De gesprekken mogen op elk moment stopgezet, gepauzeerd of afgebroken worden als het erop lijkt dat verdere dialoog moeilijk of niet zo zinvol is. Dit zal hopelijk niet vaak voorkomen, en in de meeste gevallen wordt de dialoog hervat nadat eventuele misverstanden of knelpunten zijn aangepakt. Soms kan het helpen om tussenpersonen te laten bemiddelen, maar uiteindelijk moeten partijen elkaar wel weer recht in de ogen kunnen aankijken. Zelfs al komt het niet tot een vergelijk moeten partijen zonder wrok- of spijtgevoelens uit elkaar gaan.

Maar toch kan het voorkomen dat er geschillen ontstaan, misschien tijdens de consultatiegesprekken maar ook nadat er al een FPIC-overeenkomst is getekend. Het kan nuttig zijn om bij de aanvang van een consultatieproces al af te spreken wat er moet gebeuren als er onoverkomelijke meningsverschillen ontstaan. De overeenkomst dient daarom ook een geschillenbeslechtsingsregeling te bevatten waarin geregeld wordt wat er moet gebeuren als er meningsverschillen ontstaan waar partijen echt niet zelf uit kunnen komen. Er kan gedacht worden aan externe bemiddeling door een persoon of instantie die door alle betrokkenen vertrouwd en gerespecteerd wordt. Het kan dat er van tevoren wordt afgesproken dat er in het uiterste geval een arbitrageproces wordt ingezet waarbij een extern orgaan (eventueel een tijdelijke instantie, slechts in het leven geroepen voor deze specifieke overeenkomst) een bindende beslissing moet nemen.

Het kan ook zijn dat er wordt verwezen naar geldende regels en procedures in het Surinaams recht. Hierbij wordt echter nogmaals opgemerkt, dat het huidige Surinaams recht niet voorziet in afdoende bescherming van de collectieve rechten van Inheemse volken en gemeenschappen. Een verwijzing naar het Surinaams recht is dus volstrekt onvoldoende, en moet worden aangevuld met toepasselijk internationaal recht, in het bijzonder de bepalingen van de VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (UNDRIP) en de internationale standaarden betreffende FPIC.

9. Slotopmerkingen

Bij ingewikkelde processen met allerlei verschillende aspecten, en een FPIC-proces valt daar vaak ook onder, is het moeilijk of zelfs onmogelijk om harde, alles omvattende of juist uitsluitende regels te geven. Anders gezegd: Niets in dit document is zwart-wit; veel gevallen zullen heel specifiek per geval moeten worden bekeken en beoordeeld. Dit zijn richtlijnen met als doel om een nogal gestandaardiseerde aanpak te hebben, zonder echter gebiedend te zijn wat de inhoud en uitkomst moet zijn. Opsommingen zijn niet limitatief; de genoemde “lijstjes/bullet points” hoeven niet alles te omvatten, er kunnen meerdere of andere zijn.

Dit FPIC-protocol is een levend document. Naarmate het vaker wordt toegepast, zal de ervaring leren wat werkt en wat niet; waar er aanpassingen nodig zullen zijn. Er zijn dus nog inhoudelijke veranderingen mogelijk. Maar de algehele gedachtegang zal hopelijk luid en duidelijk klinken door de hele tekst heen: Inheemse volken zijn **rechthebbenden** (en niet gewoon “belanghebbenden”) met internationaal erkende rechten, inclusief het recht op zelfbeschikking om over zichzelf te beslissen en dus ook het recht om besluiten te nemen over zaken hen aangaande, en met recht op bescherming en instandhouding van hun woon- en leefgebieden waarvan ze afhankelijk zijn voor hun bestaan en voortbestaan.

Het vragen en verlenen van FPIC is een kans en geen bedreiging. Het is een manier om respectvolle partnerschappen en win-win-samenwerkingsverbanden op te bouwen en te behouden.

- * -

Nationaal FPIC Protocol

Van de Inheemse volken en gemeenschappen van Suriname®

Goedgekeurd en gevalideerd te Powakka, november 2024

1. Inleiding

Inheemse volken zijn volken, niet slechts een etnische bevolkingsgroep. We zijn van het Kari'navolk, Lokonovolk, Tarenovolk, Wayanavolk en andere volken die al vele eeuwen bestonden en nog steeds bestaan. We leven in stamverband in onze voorouderlijke grondgebieden waarmee we een hechte, culturele en spirituele afhankelijkheidsrelatie hebben, we hebben ons eigen traditioneel gezag en bestuurlijke systemen, een gemeenschappelijke cultuur, taal en geschiedenis, een collectieve leefwijze met sterke afhankelijkheid van de natuur, en onze eigen identiteit als collectiviteit, als volk. Als volk hebben we (net als elk ander volk) zelfbeschikkingsrecht, het recht om over en voor onszelf te beschikken en beslissen. Dat houdt onder andere in, ons recht op zelfbestuur, onze eigen bestuursystemen en instituten, en ons recht om zelf onze eigen ontwikkelingsrichting te bepalen (als we bijvoorbeeld liever aan traditionele multicultuurlandbouw doen in onze grondgebieden, kan het ons niet opgelegd worden om bijvoorbeeld monocultuur-palmolieplantages te gaan opzetten, tenzij we dat zelf willen). Onze leiders worden door hun gemeenschap aangewezen en niet door politieke partijen of door de overheid.

Kolonisatoren hebben onze gebieden bezet, en ze hebben met hun wapens en hun wetten als machtsmiddelen, hun grenzen getrokken, dwars door en over onze grondgebieden heen. Wij werden niet erkend als volk en de westerse wetten werden ons met geweld opgelegd. Bij de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 is dit historisch onrecht niet rechtgezet maar werd deze scheve situatie verankerd in de Grondwet van Suriname, zonder erkenning van de oorspronkelijke volken van Suriname. Ook grondwetswijzigingen nadien hebben daar geen verandering in gebracht.

Het internationaal recht dat volkenrecht en mensenrechten omvat, is niet stil blijven staan, gelukkig. Mensenrechten zijn nu wereldwijd erkend, en ze bieden bescherming aan mensen en aan volken tegen machthebbers. De rechten van Inheemse volken (inclusief het zelfbeschikkingsrecht) zijn sinds 2007 officieel erkend in de Verenigde Naties (VN) Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (*United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, afgekort UNDRIP), die mede door Suriname is goedgekeurd tijdens de Algemene Vergadering van de VN op 13 september 2007. De verplichting van Suriname om de rechten van Inheemse volken te erkennen, respecteren en beschermen, is ook vastgelegd in diverse vonnissen van het Inter-Amerikaans Hof voor Mensenrechten tegen de Staat Suriname, onder andere in het Saramaka vonnis (2007) en het Kaliña & Lokono vonnis (2015), en wordt ook gegarandeerd onder alle universele mensenrechtenverdragen die ook door Suriname geratificeerd zijn en bindende rechtskracht hebben, onder andere het International Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR), het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; ICESCR), het Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination; CERD), het Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van

Discriminatie tegen Vrouwen (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women; CEDAW), en het Verdrag inzake de Rechten van Kinderen (Convention on the Rights of the Child; CRC). Kortom, de rechten van Inheemse volken zijn mensenrechten en volkenrechten, die Suriname moet respecteren en beschermen.

Artikelen uit de Verenigde Naties Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken:

Art. 3 Inheemse volken hebben het recht op zelfbeschikking. Uit hoofde van dit recht mogen zij vrijelijk hun politieke status bepalen en in vrijheid hun economische, sociale en culturele ontwikkeling nastreven.

Art. 32 (1) Inheemse volken hebben het recht prioriteiten en strategieën te bepalen en te ontwikkelen ten behoeve van de ontwikkeling of het gebruik van hun gronden, grondgebieden en andere hulpbronnen.

Art. 32 (2). Staten zullen de betrokken Inheemse volkeren raadplegen en te goeder trouw met hun samenwerken, middels hun eigen vertegenwoordigende instellingen, teneinde hun vrijelijk tot stand gekomen en weloverwogen instemming te verkrijgen alvorens enig project goed te keuren dat van invloed is op hun gronden of grondgebieden en andere hulpbronnen, met name in relatie tot de ontwikkeling, het gebruik of de exploitatie van mineralen, water of andere hulpbronnen.

Dit alles is heel belangrijk om de achtergrond en noodzaak van *free, prior and informed consent* (FPIC) te begrijpen: het recht van Inheemse volken om uit vrije wil, zonder enige manipulatie, misleiding of drukstelling, voorafgaande en weloverwogen toestemming te geven voor een activiteit, besluit, maatregel, project, programma, beleid of wet die op hen of op hun rechten van invloed kan zijn, op grond van een weloverwogen besluit dat genomen wordt na alle nodige informatie in begrijpelijke vormen en taal, vooraf ontvangen en overwogen te hebben. FPIC is niet gewoon eventjes mensen vertellen wat je gaat doen in hun gebied. FPIC is **toestemming vragen** aan een volk, of een dorpsgemeenschap van dat volk. Het is een internationaal recht van Inheemse volken, en het is een juridische verplichting van de Staat Suriname om dat recht te respecteren en te beschermen.

Dat het nodig is om FPIC te vragen en verkrijgen voor dergelijke activiteiten en besluiten, is heel duidelijk geworden in de loop van de jaren, en zeker in het recente verleden, en het wordt steeds dringender noodzakelijk. Er worden besluiten genomen en activiteiten ondernomen die ons leven, ons voortbestaan, ons milieu, onze natuur, ons voorouderlijk grondgebied, in gevaar brengen. Heel belangrijk is dat het de gemeenschap zelf is, die het besluit neemt, en ook de gemeenschap zelf, die zegt hoe, wanneer en hoe gauw, met wie, met welke informatie, ze dat besluit neemt. Als je bijvoorbeeld jouw buurman zou vragen of je kippen mag kweken op zijn achtererf, ga je toch ook niet opdragen hoe gauw hij een besluit moet nemen, met wie, enzovoorts? Hetzelfde geldt voor een hele gemeenschap en voor een heel Inheems volk; de manier waarop FPIC verkregen en gegeven wordt, wordt door de gemeenschap zelf bepaald. Dat kan niemand ons opleggen.

FPIC moet gevraagd worden bij alles dat van invloed kan zijn op een gemeenschap, op een dorp of op een heel volk. Dit document zal uitleggen wat FPIC precies inhoudt en hoe men FPIC moet vragen. Dit document geeft de nodige uitleg zodat men volgens een bepaalde volgorde en volgens bepaalde vaste stappen FPIC vraagt. Daarom heet het een “protocol”.

Dit document is begonnen als een regionaal protocol, omdat de individuele dorpen binnen een regio ongeveer dezelfde procedures hanteren. Maar ook de diverse regio's gebruiken vrijwel dezelfde principes, regels en procedures, waardoor besloten is om hier een nationaal protocol van te maken dat geldt als basis voor alle Inheemse dorpen van geheel Suriname. Dit nationaal protocol geeft dus richtlijnen die overeenkomen voor alle dorpen in heel Suriname, waarbij het wel zo kan zijn dat een

bepaald dorp zijn eigen (additionele) regels heeft. Behalve dit nationaal protocol kan het dus zijn dat een dorp ook nog zijn eigen FPIC-protocol heeft of gaat maken in de toekomst.

De totstandkoming van dit document

Dit Nationaal FPIC-protocol is tot stand gekomen op basis van verschillende informatiebronnen. Allereerst vanuit de diepgewortelde culturen en tradities van de Inheemse volken en onze gemeenschappen, over de manier waarop we besluiten nemen, overleg hebben met elkaar en met anderen, hoe we omgaan met probleemsituaties, op welke manier we op een respectvolle manier communiceren. Dit FPIC-protocol is dus niet echt “nieuw” maar een vastlegging op papier van wat we altijd al deden en nog steeds doen in besluitvormingsprocessen, zodat dat bredere bekendheid krijgt en ook gerespecteerd wordt.

Verder zijn er in de loop van vele jaren ook vele vergaderingen en workshops over FPIC geweest, over het zelfbeschikkingsrecht van Inheemse volken, over mensenrechten waarbij dit onderwerp steeds naar voren is gekomen en de meningen en richtlijnen van de dorpen zijn besproken. Diverse regio's en dorpen hebben gewerkt aan hun dorpsreglement. Sommige dorpen en regio's hebben eerder ook al gewerkt aan FPIC-regels of protocollen, of andersoortige regels over bestuur, beheer en besluitvorming. Vrijwel alle dorpen hebben situaties gehad waarbij er aan hen toestemming werd gevraagd voor activiteiten in hun traditioneel woon- en leefgebied, en ook vrijwel alle dorpen kennen situaties waarbij dit juist niet het geval is geweest, waardoor er conflicten ontstonden. VIDS, en/of de regionale organisaties of andere dorpschouwen uit de regio, werden (en worden) in dergelijke situaties erbij gehaald (ook een vorm van onze collectieve aanpak) en ook uit die ervaringen hebben we geleerd. Dit document is dus maar een heel magere samenvatting van de enorme hoeveelheid aan kennis en ervaringen van de collectiviteit van Inheemse volken in Suriname, over besluitvorming en het geven (of onthouden) van toestemming in gevallen die de gemeenschap als geheel raken.

De directe aanleiding voor dit protocol was tweemaal: ten eerste de intentie van de Staat Suriname om mee te doen met REDD+ en andere mechanismen in relatie tot vermindering of compenseren van de mondiale carbonschuld door vervuilers, inclusief de reeds gesloten en voorgenomen carbon credit overeenkomsten, en ten tweede als “huiswerk” door VIDS, als organisatie en instituut van het Traditioneel Gezag der Inheemse volken in Suriname, in voorbereiding op wetgeving die de collectieve rechten van Inheemse en Tribale volken in Suriname moet erkennen en beschermen. Met dit document wordt dus duidelijkheid gegeven hoe wij FPIC geven.

VIDS hanteert zes geoculturele Inheemse regio's, namelijk:

- Beneden-Marowijnegebied in Oost Suriname, met 8 Inheemse dorpen
- Paragebied in Centraal Suriname, met 16 Inheemse dorpen in de districten Para, Wanica en Commewijne
- West-Suriname/Nickeriegebied, met 6 dorpen
- Wayambo/Saramaccagebied, met 6 dorpen
- Zuid-Triogebied, met 13 dorpen
- Zuid-Wayanagebied, met 4 dorpen

Door de Inheemse dorpen van elk van deze regio's zijn er discussies over dit FPIC protocol geweest over de afgelopen jaren, en dit document is het uiteindelijk resultaat daarvan.

Maar al veel eerder hebben de Inheemse dorpen van de regio West Suriname, te weten Apoera, Cupido, Lokono Shikwabana–Post Utrecht, Section, Tapoeripa en Washabo, eveneens hun regels en

richtlijnen vastgelegd. Deze dorpen hebben in de periode 2005-2006 aan een concept FPIC-overeenkomst gewerkt, onder andere vanwege de toenmalige plannen voor grootschalige mijnbouw in West Suriname door multinationale bauxietbedrijven. Er zijn ook diverse onderzoeken geweest naar de historische bewoning van het West-Suriname gebied, alsook naar de traditionele bewoning en gebruik van het gebied. Daarbij zijn er ook vele traditionele regels voor natuurbehoud en natuurbeheer opgetekend en beschreven.

Ook door de dorpen in het Para-gebied hebben reeds in 2009 regels voor het aanvragen van FPIC vastgelegd waar ook uit is geput. Evenzo hebben de zuidelijke dorpen gewerkt aan het vastleggen van hun regels, inclusief het Wayana Overleg Protocol. Door VIDS en VSG is in 2016 een “Community Engagement Strategie” geschreven (ook gebaseerd op bestaande regels en procedures) in het kader van de REDD+ plannen van de Surinaamse overheid. In 2021 werden in dit verband (REDD+) workshops georganiseerd waarbij de dorpsleiders van bovengenoemde dorpen de traditionele regels en procedures voor het geven van toestemming opnieuw de revue hebben laten passeren. Voorts zijn er vele workshops en (bestuurs)vergaderingen van VIDS, de regionale organisaties KLIM en OSIP, in de zuidelijke regio’s en in individuele dorpen geweest, waarbij de onderwerpen in dit protocol steeds naar voren zijn gekomen. Het is dus een langdurig, interactief proces geweest; geen eenmalige consultatie maar een proces van het bijeenvoegen en synthetiseren, samen zetten tot een nieuw geheel, van de waarden en normen en regels en procedures die de dorpen en regio’s zelf reeds jaren-, eeuwenlang hebben geformuleerd en geleidelijk aan op papier hebben gezet.

De ervaringen in de diverse regio’s blijken nauwelijks van elkaar te verschillen, en ook de meningen en manier van aanpak verschillen niet van elkaar. De regionale regels en protocollen van de diverse regio’s zijn daarom samengevoegd in dit **nationaal FPIC-protocol** dat in november 2024 tijdens een nationale workshop formeel is goedgekeurd.

Er worden door dit hele document heen diverse opsommingen gegeven, bijvoorbeeld van de informatie die nodig is om goed geïnformeerd te zijn. De opsommingen zijn niet limitatief (tenzij aangegeven); het kan heel wel zijn dat er aanvullende of andere punten bijkomen of soms juist niet relevant zijn, afhankelijk van de specifieke situatie of het geval.

Het is een “levend document”: het kan veranderen aan de hand van nadere inzichten en ervaringen bij de uitvoering en navolging hiervan. Het is een richtlijn en niet “in steen gegrift”. In de dagelijkse realiteit zal er hier en daar flexibiliteit nodig en gewenst kunnen zijn. Fundamenteel is en blijft echter, dat er op een constructieve en respectvolle wijze, vooraf om toestemming moet worden gevraagd, waarbij alle nodige informatie van tevoren wordt gegeven en begrepen, en nadat de gemeenschap of het volk, alle nodige informatie goed heeft besproken om dan tot een weloverwogen een besluit te kunnen komen.

2. Wat is FPIC?

Er zijn vele veranderingen gaande in de wereld, en die veranderingen verlopen steeds sneller en vaak ook heviger. Steeds méér wordt er met hongerige ogen gekeken naar de gebieden die door de Inheemse volken eeuwenlang goed behouden zijn gebleven. Men wil die gebieden ook plunderen, nadat andere gebieden al zijn leeggehaald of vernietigd en daar niets meer te halen valt. Net als vroeger, willen de overheersers en regeerders dat Inheemsen moeten plaatsmaken, letterlijk of figuurlijk, voor wat zij “ontwikkeling” noemen. Ontwikkeling voor wie? Ten koste van wat?

Zoals in het eerste hoofdstuk is benadrukt, zijn Inheemse volken óók volken; zijn Inheemsen óók mensen, die beschermd worden door dezelfde volkenrechten en mensenrechten als elk ander volk en elk ander mens. Die rechten worden internationaal wél erkend en beschermd, en als Inheemse volken en dorpen zijn we ons nu wel degelijk bewust van deze rechten. De collectieve mensenrechten van Inheemse volken zijn precies daarvoor bedoeld, om ons te beschermen en onze waardigheid als volk en als mens te garanderen. Net zoals je in de stad niet zomaar iemands erf binnenloopt en manja's gaat plukken zonder toestemming, net zo kan je niet het bos van Inheemse volken binnenrijden en bomen wegslepen zonder hun toestemming. Er mogen geen besluiten over onze hoofden heen genomen worden die onze waardigheid en integriteit, onze overlevingskansen en onze ontwikkelingsmogelijkheden aantasten.

FPIC is een bescherming hiertegen; als recht, als instrument, als proces². FPIC is een garantstelling dat de substantiële, daadwerkelijke rechten van Inheemse volken gewaarborgd blijven en niet aangetast worden. Een FPIC-proces moet daarom gericht zijn op het grondig analyseren van de impact die er door een activiteit, beleid, project of programma veroorzaakt kan worden, en moet de vraag beantwoorden of de Inheemse volken die impact wel of niet willen accepteren, onder welke voorwaarden, of er aanpassingen nodig zijn, of er preventieve maatregelen genomen moeten worden, hoe er gedeeld moet worden in de voordelen die het (anderen) oplevert of dat er compensatie voor schade gegeven moet worden.

FPIC is een afkorting van de Engelse woorden: *Free, Prior, Informed, Consent*. Een omschrijving is, dat een Inheems volk of gemeenschap **toestemming** moet geven, als er activiteiten worden ondernomen die van invloed kunnen zijn op hun rechten en/of op hun leven. Die toestemming moeten ze pas geven als ze alle nodige informatie hebben gehad en ook goed hebben begrepen, en nadat ze alle voordelen en nadelen goed hebben besproken en hebben overwogen. Ze moeten uit vrije wil toestemming geven, maar ze mogen het voorstel ook afkeuren; ze zijn dus niet verplicht om toestemming te geven. Kort gezegd: FPIC is het uit vrije wil geven (of onthouden = niet-geven) van voorafgaande en weloverwogen toestemming op grond van volledige, vooraf verkregen informatie.

Heel praktisch geformuleerd: Als iemand, wie dan ook (de overheid, een bedrijf, een organisatie, een individuele persoon, een ondernemer, een stichting, een internationale organisatie maar ook een dorping zelf) iets wil ondernemen in een dorp of binnen het Inheems gebied, dan moeten ze éérst toestemming krijgen van het dorp of dorpen. Ook als ze misschien niet in het dorp zelf gaan werken, maar het dorp ondervindt er wel degelijk nadelen van, bijvoorbeeld goudwinning waardoor de rivier vervuild wordt of er kwik in terecht komt, of houtkap of mijnbouw in het bos waardoor de hele natuur verstoord of vernietigd wordt. Ook bij maatregelen of beleid dat gemaakt wordt, zoals het instellen van een natuureservaat, of wetgeving die nadelen heeft voor het leven of de rechten van Inheemse volken, moet er eerst met de Inheemse volken gesproken worden en toestemming gevraagd worden!

Degene die zulke activiteiten of projecten wil gaan ontplooiën, moet dus van tevoren om toestemming komen vragen bij het dorpsbestuur of de dorpsbesturen. Elk van de aspecten van FPIC (vrijwillig, van tevoren, informatie, toestemming) en ook de **procedure** voor het vragen van toestemming zullen hieronder verder besproken worden, want we hebben al heel veel ervaringen, vooral negatieve ervaringen, over hoe men ons voor de gek heeft gehouden op elk van deze gebieden. Hierbij zullen de ervaringen van de dorpen ook ter sprake komen.

---

² Zie Annex A voor een lijst van enkele toonaangevende documenten over FPIC, en delen uit besluiten van mensenrechtenlichamen waarin FPIC (en de verplichting om FPIC te verkrijgen van betrokken Inheemse volken en gemeenschappen) wordt bevestigd

Internationaal zijn er al vele beslissingen geweest waarin FPIC wordt vastgelegd en bevestigd. Er zijn workshops van de Verenigde Naties geweest, waarbij de principes van FPIC zijn vastgelegd (zie Annex B – Elementen van FPIC) en ook zijn er vele uitspraken en vonnissen die duidelijk aangeven wat FPIC inhoudt en hoe dat recht van Inheemse volken nageleefd moet worden (Annex A). FPIC is dus, nogmaals, een internationaal erkend recht van Inheemse volken en niet iets dat we “zomaar” opeisen.

In de tekst die hier volgt, wordt elk element van FPIC nader besproken en toegelicht met reële voorbeelden uit de Inheemse dorpen in Suriname:

F: *Free* – Vrijwillig; uit vrije wil

Als een ondernemer, of bedrijf, of de overheid of wie dan ook, toestemming vraagt om iets te doen in een dorp, moeten we uit vrije wil, vrijwillig, toestemming daarvoor geven. Men moet ons niet onder druk zetten. Men mag geen geweld gebruiken. Men mag ons niet bedreigen. Men mag ons niet manipuleren door verkeerde of halve informatie te geven, of door mensen tegen elkaar uit te spelen, of door valse beloften te doen, of door mensen om te kopen met geld of goederen of diensten. De toestemming moet geheel en al vrijwillig gebeuren; er mag geen enkele twijfel of tegenzin zijn; je moet er 100% achter staan.

In de FPIC-workshops die in alle regio's van Suriname zijn gehouden in de periode 2021-2024, zijn er veel voorbeelden aangehaald over manieren hoe men toestemming probeerde te krijgen door manipulatie of door het dorpsbestuur onder druk te zetten. Er worden hier landelijke voorbeelden gegeven, omdat alle regio's met soortgelijke situaties te maken hebben gehad. Hetzelfde geldt ook voor de andere voorbeelden bij de andere aspecten van FPIC.

Er zijn niet alleen “slechte” voorbeelden gegeven; ook goede voorbeelden van hoe het wel moet. Die voorbeelden zijn verwerkt in de regels en procedures in hoofdstukken 4 en 5.

- Ondernemer X zegt aan een dorpsbewoner dat het dorps hoofd en de basja op de hoogte zijn van de activiteiten die hij gaat ondernemen. De dorpsbewoner gelooft het en staat toe dat er activiteiten worden ontplooid. Later blijkt dat het dorpsbestuur wel was benaderd maar ze hadden geen toestemming gegeven.
- Ondernemer X zegt dat hij economische activiteiten wil ontplooien in de buurt van het dorp en vraagt toestemming. Het dorpsbestuur ondertekent een brief om hem toestemming te geven. Achteraf blijkt dat de ondernemer met die brief een stuk grond is gaan aanvragen en heeft gekregen, waarbij hij die brief heeft gebruikt zogenaamd als bewijs dat het dorp akkoord is dat hij een stuk grond in het dorpsgebied mag aanvragen voor zijn bedrijfsactiviteiten. Dat was niet de afspraak. Hij mocht wel activiteiten ontplooien, maar hij mocht geen grond van het dorp gaan aanvragen.
- Dorp X krijgt van de overheid een transportmiddel en het dorpsbestuur geeft toestemming dat het door meneer Y beheerd wordt. Later blijkt het een politieke donatie te zijn geweest en het transportmiddel wordt zonder toestemming van het dorpsbestuur weer uit het dorp weggehaald.
- Bedrijf X heeft een officiële vergunning van de overheid en een concessie waar het dorp niet mee akkoord is. Maar het bedrijf zegt dat een oud-kapitein toestemming had gegeven voor het ontplooien van activiteiten. Er is niemand die dat kan bewijzen.
- Een buitenstaander bouwt met toestemming van het dorpsbestuur een huis in dorp X. Na enkele jaren vertrekt hij echter, en verkoopt het huis aan een wildvreemde, zonder het dorpsbestuur op de hoogte te stellen. Die vreemde vindt dat hij recht heeft op het huis en dat

het dorp hem moet vergoeden als hij geen toestemming krijgt om daar te wonen, en dat hij het dorpsbestuur voor de rechter zal slepen als hij geen toestemming krijgt. Het dorpsbestuur geeft hem toestemming, onder druk.

- Dorp X geeft toestemming aan een groep van personen die een activiteit willen ondernemen en een stichting op te richten om de zaak te beheren. In die groep zitten zowel dorpingen als buitenstaanders. De buitenstaanders blijken later moeite te doen om de dorpingen “eruit te wippen” zodat zij zelf nu vrij spel hebben bij die activiteiten.
- De overheid komt met een voorstel voor een activiteit. Het dorpsbestuur legt uit dat het wel kan, maar op een andere manier moet gebeuren. De overheid vindt dat het echter volgens het overheidsplan móet gebeuren want die plannen zijn al geschreven en worden door een externe donor gefinancierd. Het dorpsbestuur gaat akkoord; liever iets dan niets. Na een jaar blijkt dat het dorpsbestuur het aan het rechte eind had. De activiteiten liggen stil en er gebeurt niets met de investering. Wat er reeds was geïnvesteerd, is dus ook verloren geld.
- Een contactpersoon van de overheid komt met een voorstel voor gronduitgifte aan een ondernemer. Het dorp is niet akkoord maar krijgt te horen dat als het dorp niet akkoord gaat, er in de toekomst geen aandacht meer aan dit dorp besteed zal worden wat betreft de school en polikliniek.
- Het dorpsbestuur is tégen plannen voor gronduitgifte binnen hun Inheems gebied maar via politieke figuren worden dorpsbewoners opgestookt tegen het dorpsbestuur.

Dit zijn maar enkele van de vele, werkelijk gebeurde voorbeelden! Het is niet goed te praten dat er op deze manier misbruik wordt gemaakt van de ongelijke positie waarin veel van onze dorpen zich bevinden.

Dit FPIC-protocol is bedoeld om dergelijke situaties te voorkómen in de toekomst. Met behulp van dit protocol weten zowel de dorpen als buitenstaanders wat de juiste processen zijn om op een respectvolle manier toestemming van de gemeenschap te vragen, zonder ze onder druk te zetten of te manipuleren om een beslissing te forceren.

P: *Prior* – Van tevoren; voorafgaand

Als men iets wil doen in het dorp (of elders, waarbij de gevolgen toch ook voelbaar zullen zijn voor het dorp of dorpen) dan moet men **van tevoren** toestemming daarvoor vragen. Niet achteraf. Dat klinkt logisch, maar toch zijn er tientallen voorbeelden genoemd waarbij de dorpen pas achteraf op de hoogte werden gesteld van besluiten (vooral van de overheid) die al genomen waren, zonder hun toestemming en vaak zelfs zonder ze te informeren over de activiteit of het project of de uitgegeven concessie of vergunning. Heel vaak rest de dorpen niets anders dan achteraf protesteren en dan ook vaak zonder resultaat want de Surinaamse wet beschermt ons niet tegen dergelijke situaties.

Een voorbeeld was de voorgenomen aanleg van een weg, waarbij het dorpsbestuur net op tijd kon voorkómen dat een huis werd weggedozerd en pas tóen op de hoogte werd gesteld van de aanleg van die weg. Het bestuur heeft geweigerd, zich beroepend op FPIC, en de weg is elders aangelegd. Soortgelijke gevallen deden zich voor in andere dorpen. Ook de uitgifte van concessies wordt vrijwel altijd pas bekend wanneer de ondernemers hun activiteiten starten, terwijl er vooraf toestemming had moeten zijn gevraagd voor de concessie-uitgifte zelf. Er vindt vaak niet eens consultatie plaats door de districtscommissaris die advies dient te geven voor dergelijke concessies.

Voorafgaand en van tevoren heeft ook betrekking op de informatie die aan het dorp (of de dorpen) gegeven moet worden over de voorgenomen activiteit. Alle nodige informatie moet vooraf gegeven worden, zodat het dorp (of dorpen) goed geïnformeerd zijn om een weloverwogen besluit te kunnen

nemen. Als niet alle informatie bekend is, kan het zijn dat het dorp een besluit neemt maar pas achteraf, wanneer er meer informatie bekend wordt, blijkt dat dat besluit eigenlijk een ander besluit had moeten zijn.

“Als we dát vooraf hadden geweten, dan hadden we geen toestemming gegeven”, is een veel gehoorde opmerking... Heel vaak geeft men alleen positieve informatie over de voorgenomen activiteiten, bijvoorbeeld “Jullie gaan werkgelegenheid krijgen” maar niets over de nadelen, bijvoorbeeld: “Die werkgelegenheid gaat maar een jaar duren want daarna hebben we geen arbeiders meer nodig”, of: “Jullie hebben niet van tevoren gezegd dat er afvalstoffen in de kreek gedumpt zouden worden...”

I: Informed – Geïnformeerd

De dorpsgemeenschap en het dorpsbestuur moeten alle nodige informatie hebben alvorens ze een goed besluit kunnen nemen over een voorgestelde activiteit. Te vaak blijkt dat er slechts oppervlakkige, mondelinge informatie wordt gegeven. Ook berucht zijn de voorbeelden die zijn aangehaald van mensen die zeggen dat ze zo veel geld willen investeren maar nooit laten zien of ze dat geld werkelijk hebben. Het is gewoonweg té mooi om waar te zijn!

De eerlijkheid en oprechtheid van de persoon of organisatie die FPIC vraagt, is hierbij ook belangrijk. Want de aanvrager weet vaak veel beter wat de mogelijke gevolgen kunnen zijn van zijn/haar activiteiten. Het dorpsbestuur heeft die inzichten misschien niet, vooral als het gaat om technische of ingewikkelde projecten waar er geen ervaring mee is. De aanvrager dient dus in alle oprechtheid alle informatie te geven.

Wees niet goedgelovig! Geef geen toestemming alleen op basis van mooipraat en beknopte mondelinge informatie. Win deskundig advies in en vraag naar schriftelijke bewijsmaterialen!

Enkele voorbeelden van waargebeurde situaties:

- Er wordt gevraagd naar toestemming om zand af te graven in het gebied van het dorp. Het dorpsbestuur vertrouwt de aanvrager en geeft toestemming. Later blijkt, dat hij een concessie is gaan aanvragen en die concessie heeft doorverhuurd aan een wildvreemde aannemer, die niet alleen zand afgraaft maar ook met vrienden komt die gaan jagen; de arbeiders vallen dorpingen lastig, er worden bomen omgehakt zogenaamd om nieuwe plaatsen open te maken (maar de bomen worden weggesleept), de weg naar het dorp wordt steeds slechter vanwege de zware zandtrucks, het grondwater blijkt vervuild te raken.
- Er wordt toestemming gegeven voor een activiteit, eigenlijk een politieke stunt waarbij er dure materialen en machines worden geïmporteerd (door politieke vrienden) voor een dorp. Aan het dorp wordt niet verteld dat er bepaalde grondstoffen nodig zijn om die machine blijvend te laten draaien. Pas nadat de eerste voorraad grondstoffen op is, krijgt het dorpsbestuur te horen dat ze verder zelf die grondstoffen moeten importeren om de machine draaiende te houden. De importeur heeft intussen zijn *njang* al gemaakt...
- Een goudconcessionaris vraagt toestemming om in een kreek nabij het dorp goud te winnen. Hij zegt dat het gaat om kleinschalige activiteiten. Het dorpsbestuur gelooft hem en geeft toestemming. Later blijkt echter dat er kwik gebruikt wordt en dat de kreek vanwege de erosie helemaal onbruikbaar is geworden.
- De overheid komt met een grootschalig project maar zegt dat de dorpen er geen last van zullen ondervinden. Er wordt geen voorafgaand milieu- en sociale effectenonderzoek gedaan door

onafhankelijke deskundigen. Er wordt verwacht dat de dorpen gewoon de mondelinge informatie moeten geloven.

Welke informatie moet er gegeven worden?

Om toestemming te geven voor een activiteit, moet de gemeenschap natuurlijk eerst heel goed weten wat die activiteit inhoudt en wat voor gevolgen het kan hebben, zowel positieve als negatieve gevolgen. Dan pas kan er een goede afweging gemaakt worden en een weloverwogen beslissing worden genomen. Té vaak worden mensen gewoon geloofd op hun woord. Dorpsbesturen moeten daarom erop staan dat ze harde informatie krijgen (om verder te kunnen vertellen aan de gemeenschap) alvorens er een besluit wordt genomen. Een bonafide partner die begrijpt wat FPIC precies is, zal uit zichzelf alle benodigde informatie geven.

Om wat voor informatie gaat het:

- a. Wat voor activiteit is het, wat zal het allemaal inhouden, hoelang gaat het duren, hoe gauw zal het moeten starten, wat zal het tempo zijn waarin de activiteiten ontplooid worden?
- b. Waarom wilt u deze activiteit ontplooien, wie moeten er allemaal voordeel aan hebben en wie zal de meeste voordelen eraan hebben?
- c. Wie is de financier? Is al het geld reeds veilig gesteld? (Een voorbeeld dat ook werd gegeven is dat er zogenaamd aan landbouw zou worden gedaan in het gebied van een dorp maar nadat het gebied was kaalgekap en alle bomen waren weggesleept, kreeg het dorp te horen dat er geen geld meer was voor het opstarten van de landbouwactiviteit zelf...)
- d. Gaat het om een project dat door een externe of buitenlandse donor wordt bekostigd? Kan het dorp een kopie van het project ontvangen, inclusief een gedetailleerde begroting?
- e. In geval van een donor-gefinancierd project: Wat zijn de regels en het beleid van die donor voor wat betreft Inheemse volken? Veel grote donors hebben namelijk een duidelijk beleid en strenge regels als het gaat om financiering waarbij Inheemse volken de begunstigen zijn. In de praktijk wordt daar echter niet streng op gelet en kan het zijn dat de overheid of NGOs geld ontvangen zogenaamd ten behoeve van Inheemsen, maar vervolgens dat donorgeld niet op de juiste manier besteden. Donororganisaties hebben bovendien vaak een klachtenmechanisme, ook daarvan moet de gemeenschap goed op de hoogte zijn om het te kunnen gebruiken en klachten of bezwaren in te dienen bij de donor, als blijkt dat men zich niet aan de afspraken houdt.
- f. Gaan er economische voordelen uit deze activiteit voortkomen? Hoeveel? Hoe lang? Voor wie? Hoe "hard" is die informatie; zijn er bewijzen voor; is er vóóronderzoek geweest naar de economische effecten? Als deze informatie bekend is, kan er verder gesproken worden over de inbreng en het aandeel van het dorp.
- g. Waarom wilt u die activiteit hier in ons gebied ontplooien en waarom niet ergens anders? Soms gaat het om een overheidsproject specifiek vanwege bepaalde noden van het dorp en dan is het antwoord op deze vraag wel van tevoren duidelijk. Maar dan nog is het goed om deze en de overige vragen te stellen!
- h. Waar precies wilt u die activiteit ontplooien en waarom daar?
- i. Wie worden er allemaal bij de activiteiten betrokken? Gaan er bijvoorbeeld arbeiders van elders worden ingezet, gaan er contractors worden aangetrokken, truckchauffeurs, securitypersoneel, buitenlanders die hier in het gebied gaan komen werken of wonen of steeds op en neer gaan; en hoeveel precies?
- j. Hoeveel mensen uit onze gemeenschap zullen hierbij betrokken worden, om wat voor arbeidsplaatsen gaat het en op welk niveau (bijv. ook op directie en managementniveau of alleen schoonmakers en wachters)?

- k. Worden mensen uit ons dorp ook opgeleid om zélf de activiteiten uit te voeren zodat er geen buitenstanders meer nodig zijn? Gaan wij in de toekomst steeds meer kunnen “overnemen” in plaats van slechts toekijken hoe anderen de grootste voordelen hebben uit ons gebied?
- l. Hebben wij een medebeslissende stem bij alle besluiten die genomen moeten worden tijdens de uitvoering van de activiteiten?
- m. Zal er volledige transparantie zijn van alles dat gedaan wordt? Worden we continu op de hoogte gehouden en hoe? Hoe worden dergelijke afspraken vastgelegd zodat we daarvan verzekerd zijn en blijven?
- n. Heeft u (of uw bedrijf) al voorgaande ervaringen, en geef bewijzen daarvan:
  - o met rechten van Inheemse volken
  - o werken met Inheemse dorpen
  - o met dergelijke projecten of activiteiten?
- o. Wat zullen de effecten van de activiteiten zijn? Zal er milieuschade zijn, geluidsoverlast, aantasting van de natuur of van wegen of bomen of belangrijke plekken zoals heilige plekken, historische plekken, begraafplaatsen? Worden er chemicaliën of andere stoffen of straling gebruikt die mogelijk schade veroorzaken? Zullen er sociale effecten zijn op de gemeenschap, bijvoorbeeld arbeiders van het bedrijf die dorpingen lastigvallen, verkoop van alcohol, drugs of andere schadelijke stoffen, toename van criminaliteit, nieuwe gewoonten die de gemeenschap voorheen niet gewend was, beïnvloeding van de cultuur, inmenging in dorpsaangelegenheden, ophitsen, verkeerde voorbeelden aan de jeugd, andere effecten? Zullen de effecten blijvend zijn (bijv. mijnbouwactiviteiten hebben effecten die tientallen jaren voelbaar blijven).
 In geval van grote projecten zal het nodig zijn dat er éérs een grondig onderzoek naar dergelijke mogelijke gevolgen wordt ondernomen, door onafhankelijke deskundigen, een “ESIA-studie” (*environmental and social impact assessment* = milieu en sociale effecten analyse).
- p. Hoe zullen we geïnformeerd en betrokken blijven, gedurende het hele project of activiteit? FPIC geven is geen momentopname! Het is niet zo dat als de gemeenschap toestemming heeft gegeven, het bedrijf of overheid of organisatie “klaar met je” moet zijn. Integendeel zou FPIC slechts het beginpunt van een goede samenwerking moeten zijn, waarbij er sprake is van een gelijkwaardig partnerschap tussen gemeenschap en de buitenstaander. En tijdens de activiteiten moeten de partners elkaar continu op de hoogte blijven houden van de activiteiten; met elkaar blijven overleggen wat goed en fout gaat; elkaar blijven betrekken bij de nodige beslissingen. Het is dus nodig om daar duidelijkheid over te hebben en afspraken daarover te maken, zelfs nog voordat er toestemming wordt gegeven.
- q. Wat zal in een later stadium van ons verwacht worden? Wil men alleen maar toestemming hebben en daarna zijn ze “klaar met je”, of zal er later iets van de gemeenschap of van het dorpsbestuur verwacht worden? Waar zal het dorpsbestuur actief bij betrokken moeten zijn? Is het dorpsbestuur daar “ready” voor?

Deze lijst van nodige informatie is helemaal nog niet compleet. Afhankelijk van wat voor project/activiteit het is, zal er nog meer, of heel andere, informatie nodig zijn. Bij elk project of activiteit moet dus zorgvuldig nagedacht worden welke informatie allemaal nodig is.

Zorg ervoor dat u alle informatie op papier krijgt zodat u het achteraf nogmaals kunt doornemen en ook op de juiste manier kan overdragen aan anderen (vooral aan de gemeenschap). Die informatie kan zo nodig ook aan uw deskundigen worden gegeven voor aanvullende adviezen.

C: *Consent* – Toestemming

Het woord “consent” betekent “toestemming” (door sommigen ook vertaald als “instemming” maar dat is eigenlijk te zwak want het gaat echt om toestemming geven, niet slechts instemmen met een voorstel of verzoek).

Nadat alle informatie is verkregen, en ook zorgvuldig is overwogen en de voor- en nadelen zijn uitgebreid bekeken, en alle betrokkenen zijn ook erbij betrokken geworden (bijv. een naburig dorp dat ook hiervan moet weten en ook wel een stem heeft in de beslissing), dan pas kan er een besluit worden genomen. Het nemen van een besluit is een interne zaak van de gemeenschap. De gemeenschap, het dorp of de dorpen als het om meerdere dorpen gaat, hebben hun manier hoe ze besluiten nemen; ook dat is een stukje van het zelfbeschikkingsrecht van Inheemse volken. Buitenstaanders kunnen niet bepalen hoe, of hoe snel, of wanneer, een besluit genomen moet worden. De procedures en betrokkenen en het tempo van besluitvorming ligt dus helemaal bij de gemeenschap(pen) en haar dorpsbestuur (of dorpsbesturen). Zie hierover verder onder hoofdstuk 5.

Het besluit zelf kan “toestemming” zijn: Er wordt toestemming verleend om de activiteit of het project uit te voeren. Maar het besluit kan ook een afwijzing zijn: Er wordt géén toestemming verleend; de gemeenschap wil niet. En als derde mogelijkheid kan het besluit ook zijn, dat er wel toestemming wordt verleend, máár onder bepaalde voorwaarden. Het mag wel, máár dit en dat moeten eerst geregeld worden; dit of dat moet gegarandeerd worden, enzovoorts. Er mogen dus voorwaarden gesteld worden aan de toestemming. En als die voorwaarden niet ingevuld worden of niet gegarandeerd kunnen worden, hoeft er geen toestemming gegeven te worden.

Eén van de gedachten achter FPIC vragen (en krijgen) is dat er een “win-win” situatie moet komen. Er mag geen ongelijke situatie ontstaan waarbij de gemeenschap(pen) nadeel ondervindt van activiteiten van anderen. De gemeenschap moet mee profiteren als er gebruik gemaakt wordt van haar grondgebied of natuurlijke hulpbronnen, of op z'n minst geen enkele last ondervinden van die activiteiten, nu of in de toekomst.

Oók als het gaat om een project of activiteit die op het eerste oog in het voordeel van de gemeenschap is, is consent (toestemming) nog steeds nodig, mét alle andere aspecten zoals genoemd onder F, P en I. Het kan namelijk zijn dat de activiteit wel goed bedoeld is, maar de uitvoering ervan is niet zoals dat door de gemeenschap verwacht werd. Of de buitenstaander ziet alleen de voordelen terwijl de gemeenschap toch meer de nadelen ziet. Of er zijn grote nadelen die tijdens de uitvoering kunnen optreden, die de gemeenschap wél kan voorzien (bijv. omdat ze weten hoe die dingen in de praktijk eraan toegaan) maar de buitenstaander die de gang van zaken niet kent, die kan dat niet van tevoren inschatten. En in sommige gevallen kan er zelfs kwade trouw achter gezocht worden, bijvoorbeeld wanneer personen of organisaties fondsen gaan zoeken “op naam van een dorp of dorpen”, zogenaamd omdat de gemeenschap daarom gevraagd heeft, maar eigenlijk omdat ze er zelf beter van worden, en het dorp krijgt slechts een heel klein deeltje van die fondsen die aangeboord zijn. Elk initiatief moet dus volgens hetzelfde proces besproken en besloten worden.

Tenslotte nog een opmerking over de “C” van FPIC: Er zijn enkele organisaties die het hebben over “*free, prior and informed consultations*” en dat ook afkorten als FPIC. Maar dat is natuurlijk niet hetzelfde. Bij “*consultations*” gaat het slechts om overleg plegen, hooguit advies of een mening vragen, en de mening van de gemeenschap wordt dan slechts “meegenomen”. Dat is dus zeer zwak, en is helemaal niet vergelijkbaar met echte consent; toestemming geven. Nogmaals: Het gaat om een internationaal erkend **recht** van ons als Inheemse volken; het gaat om ons leven, ons welzijn, ons grondgebied, ons milieu, onze natuurlijke hulpbronnen waarvan we afhankelijk zijn, onze cultuur.

Het gaat om onze erkende (collectieve) mensenrechten en die mogen niet verdund of verzwakt worden!

3. Wanneer is FPIC nodig?

Een heel praktische vraag is, of er altijd FPIC aan een dorp of dorpen gevraagd moet worden, ook als het om “kleine projecten” gaat. Het antwoord, ook bevestigd tijdens de serie regionale workshops, is “ja”. Een project kan “klein” lijken voor de één, maar “groot” voor de ander. De omvang en gevolgen van een project zijn niet altijd direct duidelijk. Pas door erover te praten en de nodige informatie te verschaffen kan duidelijk worden dat het wel degelijk een groot project is, of een project met grote invloeden. Soms zijn er sociale of culturele aspecten die de buitenstaander niet kent of niet ziet, maar de gemeenschap wel. Er zijn voorbeelden waarbij zelfs het dorpsbestuur zélf dacht dat het een klein project was, maar bij de uitvoering bleken er toch wel grote gevolgen te zijn waar het bestuur niet zo direct aan gedacht had.

“Klein” en “groot” hebben ook niets te maken met het bedrag dat met het project gemoeid gaat. Een heel “klein” project kan soms voor enorm veel problemen zorgen binnen een dorpsgemeenschap, als het van tevoren niet goed aangepakt wordt.

Soms is het zo dat een project “klein” lijkt en er alleen aan één dorp FPIC gevraagd moet worden. Het kan best zo zijn dat de initiatiefnemer (bijv. de overheid of een bedrijf) niet direct kan inschatten wat de invloeden van de voorgestelde activiteit zullen zijn. De eerste aftastende gesprekken met het betrokken dorp zullen daarbij nuttig zijn om te ontdekken of identificeren of de gevolgen toch wel groter of breder zijn dan van slechts één dorp. De dorpen kennen hun omstandigheden het beste, en kunnen aangeven of er wellicht ook met andere dorpen gesproken moet worden. Zelfs tijdens de uitvoering van de activiteiten kan pas blijken dat de effecten zich uitstrekken naar andere dorpen, en in dat geval zullen ook aan die andere dorpen **alsnog** FPIC gevraagd moeten worden.

FPIC is geen momentopname of een eenmalig gebeuren. Het concept van FPIC is, dat de gemeenschap akkoord moet gaan en ook akkoord moet blijven, en er zoals eerder gezegd, een win-win situatie moet zijn en blijven. Het kan dus niet zo zijn dat, nadat er eenmaal toestemming is gegeven, de gemeenschap machteloos moet toekijken wat er verder gebeurt. Het is dus belangrijk dat bij het geven van toestemming, direct ook duidelijk gemaakt wordt dat het FPIC-proces inderdaad een **proces** is, en niet een eenmalige handeling. Het kan best zo zijn **dat bij elke nieuwe fase** van het project of activiteit, er **opnieuw** toestemming gevraagd moet worden voor de volgende fase, en dat er steeds tussentijdse evaluaties zijn. Deze afspraken moeten vanaf het begin gemaakt worden, en zelfs al worden ze niet (schriftelijk) gemaakt, is dat ook inbegrepen in het concept van FPIC. Men mag zich er dus nooit op beroepen “dat er al FPIC gegeven is dus je hebt niets meer te zeggen”.

Het kan misschien zo zijn dat de procedure bij een volgende fase iets soepeler is maar het principe van toestemming krijgen en behouden, blijft altijd van kracht.

Zoals eerder vermeld moet FPIC (toch) ook gevraagd worden als het gaat om een project of activiteit die door de gemeenschap(pen) zelf was aangegeven als wenselijk. Het kan namelijk heel goed zijn dat een buitenstaander, hoe goed bedoeld dan ook, er iets helemaal anders van maakt waar de gemeenschap geen voordeel of soms zelfs nadelen van ondervindt.

4. Hoe moet FPIC gevraagd worden?

FPIC wordt gevraagd aan een gemeenschap, via de geëigende vertegenwoordigers, namelijk het dorpsbestuur. Afhankelijk van de aard en omvang van de voorgestelde activiteit of project, gaat het om één dorp of meerdere dorpen en soms zelfs een heel Inheems volk of zelfs meerdere Inheemse volken (bijv. bij landelijke projecten of nationaal beleid of wetgeving). Ook hier wordt de opmerking herhaald dat die inschatting niet bij de initiatiefnemer zelf ligt; ook dat moet in samenspraak worden vastgesteld.

In dit hoofdstuk worden de grote lijnen van de procedure voor aanvraag van FPIC beschreven. Er zijn natuurlijk diverse scenario's mogelijk, als het gaat om één dorp, meerdere dorpen, één of meerdere regio's, of landelijk, maar de rode draad zal hetzelfde blijven. De achtergrondgedachte achter elke stap is, dat de gemeenschap niet overrompeld wordt en in alle rust haar eigen, weloverwogen beslissing kan nemen, zo nodig met de nodige voorwaarden daarbij.

Basisprincipes

Het proces van FPIC dient zich te allen tijde te houden aan tien **basisprincipes** voor een op rechten gebaseerde "engagement" ofwel een gelijkwaardige en respectvolle relatie opbouwen met de gemeenschap:

1. **Respect:** De gemeenschap zal steeds met respect benaderd en behandeld worden. Het gaat niet om ondergeschikten of minderwaardigen maar om gelijke partners met een gelijkwaardige samenwerking voor ogen;
2. **"Ownership"** en **"leadership"**: de gemeenschap zélf neemt de verantwoordelijkheid over het voorgestelde project of programma en heeft een leidende positie bij de uitvoering;
3. **Capaciteitsversterking**, empowerment en geen afhankelijkheid: de gemeenschap is niet slechts "ontvanger" of "doelgroep" maar wordt zoveel mogelijk versterkt om het zélf te kunnen doen, inclusief de formele bevoegdheden indien nodig, zélf te kunnen leiden en zélf de resultaten te verduurzamen, zonder afhankelijk te worden van externe bijstand;
4. **Rights-based** (=op rechten gebaseerd): Het ontwerpen en uitvoeren van een project of programma vindt plaats met respectering van mensenrechten, dus ook en vooral de collectieve rechten van Inheemse volken. Deze rechten blijven altijd van kracht (niet alleen bij het vragen van FPIC);
5. **Volledige informatieverstrekking**, optimale en voortdurende communicatie en transparantie, als basisvoorwaarden voor succes;
6. **Effectieve participatie:** Daadwerkelijke en effectieve participatie van de gemeenschap(svertegenwoordigers) in alle fasen en op alle niveaus, zodanig dat die participatie een werkelijk verschil kan uitmaken in de besluiten die genomen worden, en niet slechts op papier bestaat, bijvoorbeeld in een projectdocument;
7. **Vertrouwen:** Het opbouwen of versterken van wederzijds vertrouwen, onder andere door het maken en nakomen van goede afspraken en het voor ogen houden van de gezamenlijke doelen;
8. **Cultuurgevoeligheid:** Respect voor elkaars cultuur, gewoonten, tradities, gebruiken en levenswijze, inclusief respect voor het traditioneel gezag, de zelf aangewezen vertegenwoordigers en de wijze van besluitvorming, en respect voor aspecten die voor de gemeenschap (cultureel) belangrijk zijn;
9. **Gendergevoeligheid:** Respect voor de onderscheidenlijke rollen en verantwoordelijkheden van vrouwen en mannen, met gelijkwaardigheid, steeds op een cultuurgevoelige wijze;

10. Andere overwegingen, onder andere rekening houden met de diverse rechten, belangen en interesses van verschillende geledingen binnen de Inheemse samenleving (o.a. qua leeftijd – ouderen/jongeren).

Deze basisprincipes worden uitgebreid beschreven in een eerder document dat in 2016 door VIDS en VSG was ontwikkeld, namelijk de “Community Engagement Strategie voor de Overheid”³.

5. Het FPIC-proces

Praktisch dienen de volgende stappen doorlopen te worden, die hier eerst worden opgesomd, waarna er per punt op wordt ingegaan:

1. Aanvraag voor een kennismakingsgesprek of introductiegesprek
2. Informatieverschaffing (persoonlijk komen praten)
3. Interne discussies over de verkregen informatie
4. Dorpsvergadering met de aanvrager
5. Ontwerpen en uitvoeren van een consultatieproces
6. Interne besluitvormingsmeetings/krutu’s
7. Besluit vastleggen en de aanvrager daarover informeren
8. Opstellen van een overeenkomst met alle voorwaarden (indien besluit positief is)
9. Finale besluit.

Belangrijk is om hierbij op te merken dat diverse dorpen een eigen dorpsreglement hebben waarin ook regels zijn vastgelegd voor het nemen van allerhande besluiten. Bovendien hebben alle dorpen hun traditionele en culturele regels waarmee wel degelijk gewerkt wordt, geschreven of ongeschreven. Het onderhavige FPIC-protocol is “slechts” een aanvulling in dit groter kader van Inheemse bestuur- en beheerssystemen.

I. Aanvraag voor een kennismakingsgesprek of introductiegesprek

Degene die van plan is activiteiten uit te voeren binnen het gebied (de aanvrager), moet allereerst een brief schrijven, gericht aan het dorpsbestuur van de gemeenschap waar de activiteit zal plaatsvinden. De brief moet het liefst persoonlijk overhandigd worden aan het dorpshoofd, of, bij afwezigheid van het dorpshoofd, aan de (hoofd)basja. Ook als het eerste contact via een dorpsbewoner of basja is verlopen, dient er nog steeds een brief aan het dorpsbestuur gericht te worden, ter attentie van het dorpshoofd.

In de brief moet vermeld staan:

- a. Contactgegevens van de aanvrager, inclusief namen van personen die bij het overleg aanwezig zullen zijn aan de zijde van de aanvrager, en de namen van de eindverantwoordelijke personen (bijv. in geval van een bedrijf of overheidsafdeling), zodat het dorpsbestuur vanaf het begin weet of het gaat om een tussenpersoon, en wie precies achter de aanvraag zit;
- b. Een zo duidelijk mogelijke omschrijving van de activiteit(en) en wat ermee beoogd wordt; zie ook een opsomming van nodige informatie onder de “I” van FPIC;

---

³ <https://vids.sr/community-engagement-strategie-voor-de-overheid/>

- c. Of de aanvrager geregistreerd staat (bijv. bij een bedrijf dient de aanvraag vergezeld te gaan van een uittreksel van de Kamer van Koophandel; een NGO dient een afschrift van de statuten mee te sturen);
- d. Welke ervaring met vergelijkbare activiteiten reeds is opgedaan;
- e. Opgaaf van referenties van de aanvrager (bij wie het dorpsbestuur eventueel navraag kan doen over de aanvrager);
- f. Een verzoek om uitgenodigd te worden voor een gesprek met het dorpsbestuur om de plannen verder uit te leggen.

Aanvragen die in onbegrijpelijk, technisch Nederlands of Engels zijn opgesteld lopen het risico niet in behandeling genomen te worden.

In dit stadium wordt er nog niet eens over toestemming gesproken; het gaat voorlopig uitsluitend om een eerste informatief gesprek.

Aan de hand van de aanvraag voor een gesprek kan er een afspraak gemaakt worden. Het dorpsbestuur kan van mening zijn dat er aanvullende informatie nodig is, alvorens een besluit te nemen om een gesprek aan te gaan. Het dorpsbestuur mag ook direct beslissen om **niet** door te gaan met deze aanvrager, en een beleefd bedankbriefje terugsturen. Maar als er wel interesse is om verder te praten, zal het dorpsbestuur de verdere stappen zoals hieronder beschreven ondernemen.

Het dorpsbestuur zal intern bespreken, zo nodig met anderen erbij, of er wel of niet moet worden ingegaan op het verzoek van de aanvrager voor een gesprek. Als het dorpsbestuur besluit om wel een gesprek te hebben met de aanvrager, zal ook nagegaan worden wie er van de zijde van het dorpsbestuur bij het toekomstige gesprek uitgenodigd worden om ook aanwezig te zijn, bijvoorbeeld dorpsouderen, dorpsorganisaties, de regionale Inheemse organisatie (KLIM, OSIP) of iemand van het VIDS-bestuur of -bureau, externe deskundigen, of anderen.

Het dorpsbestuur informeert de aanvrager binnen uiterlijk 4 weken of het aangevraagde gesprek kan plaatsvinden, en zo ja, waar en wanneer. De aanvrager dient alle kosten voor het gesprek te bekostigen, namelijk zijn of haar eigen reis- en verblijfkosten als hij/zij naar het dorp toe komt, of alle reis- en verblijfkosten van de delegatie van het dorp in geval de dorpsdelegatie naar een locatie gaat die door de aanvrager is voorgesteld.

II. Informatieverschaffing [persoonlijk komen praten]

Tijdens het gesprek zal de nodige informatie worden uitgewisseld en kunnen er vragen worden gesteld. Zo nodig zal het dorpsbestuur om aanvullende informatie vragen, die achteraf door de aanvrager verstrekt zal worden. Tijdens dit gesprek worden er nog geen besluiten over de aanvraag genomen; het dorpsbestuur zal eerst intern verder hierover praten en daarna de aanvrager op de hoogte stellen van verdere stappen.

De aanvrager zal informatie geven over, onder andere:

- Wat is het doel van de activiteit?
- Waar zullen de activiteiten plaatsvinden?
- Wat houden de activiteiten in?
- Is men bereid te werken volgens de voorwaarden in dit protocol?
- Is men op de hoogte van, en bereid om de internationale rechten van Inheemse volken te respecteren, in ieder geval de rechten zoals omschreven in de VN Verklaring inzake

de Rechten van Inheemse Volken (UNDRIP) en internationale verdragen die van kracht zijn voor Suriname?

- Hoelang zal het project duren?
- Wat zijn de verwachte voordelen voor de gemeenschap en het milieu?
- Wat zijn de verwachte nadelen voor de gemeenschap en het milieu?
- Is er reeds onderzoek gedaan en wat is de voorlopige beoordeling van de effecten die de activiteiten zullen hebben op het milieu, de lokale economie, sociale en culturele aspecten?
- Wat is de voorlopige beoordeling van de risico's en hoe deze zullen worden beperkt?
- Hoe zullen de voordelen worden gedeeld met de gemeenschap?
- Hoe gaat de gemeenschap effectief participeren in het nemen van besluiten tijdens het uitvoeren van de activiteiten?
- Waar heeft het bedrijf/organisatie reeds gewerkt?
- Heeft het bedrijf eerder met Inheemse of Tribale volken gewerkt? Wat waren de ervaringen?
- Informatie over de aanvrager zelf
- Zie verder hierboven (onder de "I" van FPIC) en ook §46 van de Annex (bijlage) A.

Tijdens dit eerste gesprek hoeft er nog geen besluit genomen worden. Het dorpsbestuur zal de informatie eerst intern verder bediscussiëren, en de aanvrager op een nader tijdstip laten weten wat het besluit is. Bij het eerste informatief gesprek dient afgesproken te worden binnen hoeveel tijd het dorpsbestuur antwoord zal geven over eventuele verdere gesprekken.

III. Interne discussies over de verkregen informatie

Het dorpsbestuur zal na het eerste informatief gesprek met de aanvrager, intern overleg voeren over de verkregen informatie. Hierbij kan het dorpsbestuur ook anderen uitnodigen bijv. deskundigen uit het dorp of uit andere dorpen, dorpsbesturen van andere dorpen die al dergelijke ervaringen hebben, deskundigen vanuit bestuur of bureau VIDS, externe deskundigen. De verkregen informatie wordt dan besproken, en zo nodig zal er nog meer informatie van de aanvrager worden opgevraagd.

Er zijn diverse opties na het eerste verkennend gesprek met de aanvrager. Het kan zijn dat het dorpsbestuur, na het intern beraad de aanvrager op de hoogte stelt:

- Optie 1: Dat het dorpsbestuur welwillend is om verder te praten over de activiteiten (maar nog geen FPIC geeft), en dat er een vervolgspraak kan komen over verdere stappen;
- Optie 2: Dat de aanvrager wordt uitgenodigd voor een dorpsvergadering, om aan de hele gemeenschap informatie te komen geven. Ook hier moet duidelijk blijken dat dit nog geen toestemming inhoudt; het is alleen een volgende stap om meer informatie te verkrijgen;
- Optie 3: Dat het dorpsbestuur na afstemming met de gemeenschap en/of met haar deskundigen, niet akkoord gaat met de voorgestelde activiteit(en). Opmerking: Het kan zijn dat de aanvrager toch blijft aandringen, of vraagt wat er dan gewijzigd moet worden aan het voorstel. Afhankelijk van de mening van het dorpsbestuur kan er wel of geen nieuwe poging worden ondernomen.

IV. Dorpsvergadering met de aanvrager

Het dorpsbestuur kan besluiten om de aanvrager uit te nodigen om de informatie aan de gemeenschap te komen geven (optie 2 hierboven) zodat de gemeenschap uit de eerste hand geïnformeerd wordt, de aanvrager(s) ook persoonlijk ziet en hoort, en een oordeel kan helpen vormen over de aanvraag. Het

dorpsbestuur zal dit besluit aan de aanvrager kenbaar maken, en een datum en tijd afspreken voor de presentatie aan de gemeenschap. Ook nu kan het dorpsbestuur aan anderen (bijv. andere dorpsbesturen, bestuur of bureau VIDS, externe deskundigen) vragen om aanwezig te zijn om het dorpsbestuur te ondersteunen of informatie te geven.

De aanvrager dient alle kosten voor een dergelijke dorpsbijeenkomst te dragen.

Bij deze dorpsbijeenkomst dienen de leidinggevende en andere verantwoordelijke personen van de kant van de aanvrager persoonlijk aanwezig te zijn. Als er andere personen zijn die (in een eventueel later stadium) ook erbij betrokken zullen worden, dienen die ook aanwezig te zijn.

De dorpsvergadering kan:

- direct een besluit nemen of er verder gesproken zal worden in een verder consultatieproces (zie hieronder), of
- nog geen besluit nemen maar aan de aanvrager melden dat er opnieuw eerst verder intern wordt gesproken over de gegeven informatie, of
- besluiten dat de gesprekken zijn afgelopen en de aanvrager bedanken voor de genomen moeite.

V. Ontwerpen en uitvoeren van een consultatieproces

Na deze aftastende stappen en eerste informatie, kan het dorpsbestuur het de moeite waard vinden om met de aanvrager door te gaan. Er wordt dan nog steeds geen definitief besluit genomen, maar het dorpsbestuur zal de aanvrager melden dat er een consultatieproces moet worden opgestart. Zo een consultatieproces bestaat uit een serie gesprekken, waarbij er steeds informatie wordt gegeven, vragen gesteld worden, aanvullende informatie wordt gegeven, er intern over gediscussieerd wordt en er opnieuw aanvullende informatie moet worden gegeven. Pas als het dorpsbestuur en/of de gemeenschap echt helemaal tevreden is dat ze **alle** nodige informatie heeft, zal er een besluit genomen worden.

Voor zo'n consultatieproces zal er vooraf een **consultatieplan** worden gemaakt, zodat het zo duidelijk mogelijk is hoe het proces eruit zal zien, wie daar allemaal bij betrokken zullen worden, hoelang het kan duren, en of er kosten (en hoeveel) aan verbonden zullen zijn. Het consultatieplan is een plan of programma, waarin onder andere vermeld kunnen staan:

- De datum of meerdere data waarop er verdere gesprekken zullen worden gevoerd
- Wie de uitnodigingen zal doen, en op welke termijn (hoeveel tijd van tevoren)
- Waar het gesprek/de gesprekken zal/zullen plaatsvinden
- Wie de leiding zal hebben van het gesprek/de gesprekken
- Wie erbij moeten of mogen zijn (en in enkele gevallen misschien ook, wie er níet bij mag zijn)
- Wat het doel is van de gesprekken, zowel het uiteindelijk doel van het hele proces als het doel van elk gesprek apart
- Welke informatie er bij elke gelegenheid verwacht wordt
- Zo nodig, hoelang het gesprek maximaal mag duren
- In welke taal het gesprek zal plaatsvinden en of er vertaling nodig is
- Wie de vastlegging van de vergaderingen zal doen en hoe de afspraken of besluiten van de vergadering worden bevestigd (zodat het niet kan gebeuren dat men achteraf zegt "Dat hadden we niet afgesproken")
- Andere gewenste afspraken.

Het consultatieplan hoeft misschien niet altijd tot in alle details (schriftelijk) uitgewerkt hoeven te worden, zolang de belangrijkste aspecten wel duidelijk genoeg zijn voor de betrokkenen.

Reeds bij het ontwerpen van een consultatieproces moet duidelijk zijn dat de gemeenschap of het dorpsbestuur hiermee geen verplichting op zich neemt dat het consultatieproces zal aflopen met een toestemming. Na alle consultaties mag de conclusie zijn dat er géén toestemming wordt gegeven. Ook moet duidelijk van tevoren afgesproken worden wie de kosten voor het consultatieproces zal dragen; gewoonlijk de aanvrager. De aanvrager moet dus niet achteraf komen met een drukstelling “dat hij/zij zoveel kosten heeft gemaakt en nu zeggen jullie dat je niet wil”. Ontevreden personen of bedrijven zouden zelfs kunnen proberen om de gemaakte kosten op het dorpsbestuur te verhalen. Om dergelijke situaties te voorkómen is het dus goed om vooraf dergelijke zaken onder de aandacht van de aanvrager te brengen zodat er geen verkeerde verwachtingen ontstaan. Ook kan het nuttig zijn om bij de aanvang van een consultatieproces al af te spreken wat er moet gebeuren als er onoverkomelijke meningsverschillen zijn.

Hoe kan zo een consultatieproces eruitzien? Het volgende is een voorbeeld; in de praktijk hoeft het er niet precies zo uit te zien.

- Het dorpsbestuur stelt de aanvrager ervan op de hoogte dat er wel verder gesproken kan worden.
- Er wordt een afspraak gemaakt om samen met de aanvrager een consultatieplan op te stellen, en in samenspraak wordt dan het consultatieplan gemaakt.
- Conform het consultatieplan worden verdere gesprekken gevoerd, waarbij er eventueel deskundigen worden uitgenodigd om presentaties te geven. Het kan zijn dat de aanvrager presentaties verzorgt voor het dorpsbestuur en/of voor de hele gemeenschap, maar het kan ook zo zijn dat het dorpsbestuur haar deskundigen vraagt om een presentatie voor de aanvrager te houden. Het is mogelijk dat de aanvrager een delegatie van het dorp uitnodigt om ergens naar toe gaat om dergelijke presentaties bij te wonen, bijvoorbeeld naar het hoofdkantoor van de aanvrager, of naar een plaats waar dergelijke bedrijfsactiviteiten reeds plaatsvinden. Het kan zijn dat de aanvrager ook bepaalde plaatsen of situaties wil laten zien, misschien elders in het land of in het buitenland.
- Let wel: de consultaties hoeven niet “van buitenaf” door anderen gehouden te worden (bijvoorbeeld door consultants van een bedrijf of ministerie); het kunnen evengoed interne consultaties door het dorpsbestuur zijn, bijvoorbeeld met dorpsorganisaties of ouderen of cultuurkenners of andere sleutelpersonen van het dorp.
- Het dorpsbestuur mag zelf ook komen met voorstellen of voorwaarden dat ze eerst de situatie ergens wil gaan bekijken, of voorbeelden wil zien, of met bepaalde personen of organisaties wil gaan praten, elders in het land of in het buitenland. Het is soms nodig dat je zelf ziet hoe het werkt. Daarbij hoef je niet alleen de voorbeelden van de aanvrager te bekijken want die zal misschien alleen maar goede voorbeelden laten zien. Je wil misschien juist de “slechte” voorbeelden zien om te weten hoe het níet moet, of voorbeelden waar de Inheemsen het heel goed hebben gedaan en heel goede deals hebben kunnen sluiten. Kom dus gerust ook zelf met voorstellen wat voor praktijkvoorbeelden of -situaties je wil zien of meemaken.
- Dorpsbijeenkomsten kunnen ook onderdeel van het consultatieproces zijn, bijvoorbeeld als het dorpsbestuur functionele groepen of de hele gemeenschap wil inlichten of raad vragen of een tussentijds besluit wil nemen.
- Het consultatieplan kan tussentijds worden bijgesteld, in overleg met de aanvrager, bijvoorbeeld als blijkt dat er een extra bijeenkomst nodig is, of als bepaalde informatie nodig is alvorens een volgende meeting kan plaatsvinden.

De gesprekken of bijeenkomsten tijdens het consultatieproces gaan net zolang door totdat het dorpsbestuur en/of de gemeenschap tevreden is dat alle nodige informatie is verkregen om een goed besluit te kunnen nemen. Natuurlijk kan ook de aanvrager met voorstellen komen of, en wanneer, er verdere of andere informatie nuttig kan zijn.

Als het gaat om grote projecten met een uitgebreid consultatieproces dat lang kan duren omdat er heel veel informatie is die verkregen en overwogen moet worden, kan het nodig zijn om ook schriftelijk **vooraf** een aantal voorwaarden en/of verwachtingen en/of verplichtingen vast te leggen over dit consultatieproces, bijvoorbeeld:

- De aanvrager is verplicht zich te houden aan de geldende “*best practices*” ofwel “goede praktijken”, de beste manier om dingen te doen, op het gebied van consultatie- en FPIC-processen met Inheemse volken. Het komt namelijk wel eens voor dat personen of bedrijven of overheidsinstellingen nauwelijks ervaring hebben met Inheemse gemeenschappen, of weinig weten over de rechten van Inheemse volken. Het kan, dat ze de gesprekken op hún manier willen voeren, snel-snel, direct beslissingen willen hebben, moeilijke documenten of taal gebruiken, geen tijd willen “verliezen” aan uitleg en informatie geven. Dat is niet acceptabel. In een gelijkwaardige dialoog zullen partijen op een nette en begripvolle manier met respect voor elkaars cultuur en tradities, rechten en belangen moeten omgaan. Het is bijvoorbeeld meestal zo dat het dorpsbestuur of het dorpssteam dat de besprekingen voert, na een belangrijk gesprek eerst wil “terugkoppelen” zonder direct een doorslaggevend antwoord te geven of standpunt in te nemen. Bij belangrijke (tussentijdse of finale) besluiten kan het zelfs nodig zijn om huis-aan-huis consultaties te voeren. Besluiten worden conform de Inheemse traditie op basis van consensus genomen en dergelijke interne terugkoppeling en consultaties zijn onderdeel van het bereiken van consensus, en dat moet worden gerespecteerd. Er zijn genoeg voorbeelden over dergelijke *best practices* voor dialoog en consultaties met Inheemse volken.

Besluiten worden conform de Inheemse traditie op basis van consensus genomen en dergelijke interne terugkoppeling en consultaties zijn onderdeel van het bereiken van consensus, en dat moet worden gerespecteerd.

- Het kan zijn dat er wel een bepaalde maximale tijd voor de consultaties wordt uitgetrokken, maar dat is niet verplicht. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de dorpsgemeenschap vindt dat alle informatie binnen een bepaalde tijd beschikbaar moet zijn anders gaan ze met iemand anders in zee. Of in gevallen waarbij er een besluit van de aanvrager wordt verwacht en dat besluit laat maar op zich wachten, kan er een deadline gegeven worden. Omgekeerd kan de aanvrager ook vragen dat er een besluit binnen een bepaalde tijd wordt genomen omdat hij/zij anders ergens anders naar toe gaat, of het project gaat dan niet door, of de financiën zijn dan niet meer beschikbaar. Dat kan natuurlijk wel eens gebeuren, maar de gemeenschap is nooit verplicht om zich onder druk te laten zetten. Sommige onredelijke voorwaarden kunnen juist een teken zijn dat dergelijke aanvragers niet echt goede bedoelingen hebben. Een goed FPIC-proces dient goed gepland te worden en tijdig te beginnen.

Een goed FPIC-proces dient goed gepland te worden en tijdig te beginnen.

- Er kan ook in het algemeen worden vastgelegd in welke taal de gesprekken gevoerd dienen te worden, hoe de informatie verstrekt moet worden (bijv. in een bepaalde taal of vorm zoals audiovisuele informatie, het aantal kopieën van documenten, hoe lang van tevoren informatie verstrekt moet worden, speciale voorzieningen voor bepaalde groepen (bijv. ouderen, jongeren, vrouwen).
- Het kan nodig zijn om vooraf duidelijke afspraken te maken over verwachte kosten of andere voorzieningen, bijvoorbeeld als het dorpsbestuur kosten zal moeten maken voor transport of communicatie of dorpsbijeenkomsten, voor de tijd die ze hieraan gaan moeten besteden, kosten voor de deskundigen die het dorpsbestuur erbij wil betrekken, kosten voor vergaderingen of dorpsbijeenkomsten (stoelen, versnaperingen, huur van een locatie en dergelijke).
- Het kan goed zijn om vooraf duidelijk af te spreken dat het altijd het dorpsbestuur is die de gemeenschap of deskundigen uitnodigt, en niet de aanvrager. En ook dat het dorpsbestuur altijd goedkeuring moet geven aan wie er zijdens de aanvrager wordt uitgenodigd. Het dorpsbestuur is niet verplicht om een ieder te ontvangen of aan te horen (en de aanvrager omgekeerd ook niet).
- Ook is het goed om af te spreken wie precies de contactpersoon of -personen is/zijn die het contact onderhouden tijdens het consultatieproces, en op welke manier (bijv. verplicht of niet verplicht schriftelijk, wel of niet via app, telefonisch, persoonlijk).

In geval van projecten waarbij er wordt vermoed of verwacht dat er veel milieuschade en/of sociale invloeden op de gemeenschap(pen) zal zijn, zal er ook een ESIA moeten worden gedaan, als onderdeel van het consultatieproces.

Een ESIA is een “*Environmental and Social Impact Assessment*” ofwel een Milieu- en Sociale Effecten Analyse: een onderzoek naar de mogelijke effecten van een activiteit op het milieu en/of op het sociaal-cultureel leven van een gemeenschap. Veel projecten, vooral extractieve activiteiten waarbij natuurlijke hulpbronnen commercieel worden weggehaald (bijv. mijnbouw, houtkap), hebben een grote invloed op het milieu en op de natuur. Het aanleggen van een weg heeft al grote impact: de dieren uit het bos trekken weg of hun leefgebied wordt opgesplitst, omdat ze de weg niet durven over te steken. Andere voorbeelden: mijnbouwactiviteiten waarbij er bijv. met dynamiet wordt geschoten om de bodem open te breken, krekken die worden afgedamd om een weg aan te leggen, de komst van muskieten en ratten doordat er mensen uit andere gebieden in het gebied komen, arbeiders die dorpsbewoners lastigvallen, verkoop van alcohol en drugs door buitenstaanders, criminaliteit en gebruik van vuurwapens, jongeren die negatief beïnvloed worden door buitenstaanders, weghalen van kostbare bomen waardoor de gemeenschap die niet meer heeft, watervervuiling door giftige chemicaliën die gebruikt gaan worden, en ga zo maar door. Er wordt soms niet van tevoren aan dergelijke invloeden gedacht, of soms zijn er heel gespecialiseerde deskundigen nodig om de effecten te voorzien, bijvoorbeeld bodemonderzoek waaruit blijkt dat bepaalde chemicaliën een erg nadelig effect zullen hebben op het grondwater. ESIA-onderzoek is dus noodzakelijk zodat de gemeenschap niet pas achteraf geconfronteerd wordt met dergelijke effecten, maar vooraf op de hoogte wordt gesteld om een goed geïnformeerd en weloverwogen besluit te kunnen nemen.

Een ESIA moet worden gedaan door **onafhankelijke** deskundigen die niet verbonden zijn of van dat bedrijf afhankelijk zijn. Veel bedrijven trekken hun eigen, vaste onderzoekers aan, maar die zijn misschien niet echt onafhankelijk omdat ze vaste dienstverleners zijn voor dat bedrijf, en ze zullen hun relatie met het bedrijf niet willen kwijtraken door negatieve rapporten uit te brengen. In dergelijke gevallen kan het nodig zijn om dan ook nog een **review ofwel externe evaluatie** te laten doen van dergelijk onderzoek, om te controleren of het onderzoek werkelijk onafhankelijk en op de beste wijze is verricht, of er op de juiste punten is gelet en of de resultaten op de juiste manier zijn geïnterpreteerd.

De gemeenschap(pen) moet(en) in een heel vroeg stadium bij dergelijk ESIA-onderzoek betrokken worden, zo nodig met haar eigen deskundig(en). Dit moet echt in een vroeg stadium al gebeuren zodat de gemeenschap ook kan aangeven waarop gelet moet worden tijdens dergelijk onderzoek. De gemeenschap weet bijvoorbeeld het beste hoe kreken lopen, wat voor dieren of bomen of (medicinale) planten in het gebied voorkomen of waar er heilige plaatsen zijn, die schade kunnen lijden onder de voorgestelde activiteiten. De gemeenschap(pen) moet(en) ook aangeven met wie er allemaal gesproken moet worden en waarop er gelet moet worden in het ESIA-onderzoek. Dergelijke aanwijzingen moeten worden opgenomen in de “*terms of reference*” (TOR) ofwel omschrijving van de opdracht, van het ESIA-onderzoek. De gebruikelijke ESIA-onderzoeken houden vaak geen rekening met sociaal-culturele aspecten die voor Inheemse gemeenschappen juist heel belangrijk kunnen zijn. Als een gemeenschap niet goed voorbereid is op bepaalde (grootschalige) activiteiten kan dat soms een hele ontwrichting met zich meebrengen. Dergelijke effecten moeten dus ook **van tevoren** onderzocht worden om een goed oordeel te kunnen vormen over de voorgestelde activiteiten, en deze informatie moet ook meegenomen worden om FPIC te geven of niet. Het mag niet zo zijn dat de activiteiten al gestart zijn, en de gemeenschap dan pas tot de ontdekking komt dat er bepaalde nadelige invloeden zijn die vooraf wel te voorzien hadden kunnen worden met een goed ESIA-onderzoek.

De kosten voor een ESIA-onderzoek (inclusief voor deskundigen die de gemeenschap voordraagt, of voor een externe review) moeten door de aanvrager gedekt worden en moeten geen belemmering of excuus zijn om het niet uit te voeren. Als een aanvrager zegt dat hij/zij zoveel geld heeft om te investeren, zal er zeker ook wel geld zijn om een goed, voorafgaand ESIA-onderzoek te laten doen. Een bonafide (“goede”) investeerder wil juist investeren in een duurzaam resultaat waarmee iedereen, dus ook de gemeenschap, tevreden is, en zal niet willen bezuinigen op dergelijke mensenrechten-, milieu- en sociale aspecten. Malafide, “slechte” investeerders juist wel.

Het dorpsbestuur kan desgewenst een team samenstellen dat de gesprekken gaat voeren tijdens het consultatieproces, bijv. dorpsbestuursleden en deskundigen uit de dorpsgemeenschap, andere dorpschouwen met ervaring, of deskundige(n) van de regionale organisatie of van VIDS. Bij moeilijke of gevoelige omstandigheden kan het ook nodig of nuttig zijn om een externe facilitator aan te trekken (op kosten van de aanvrager) om de gesprekken te begeleiden en faciliteren. Het kan ook nodig zijn dat het dorpsbestuur reeds tijdens de consultatiegesprekken steeds een jurist erbij heeft die kan letten op juridische (en andere) aspecten die naar voren gebracht worden. In een enkel geval kan er een vertrouwenspersoon of -instantie worden ingezet om een deel van de besprekingen namens de gemeenschap te laten voeren, maar de bevoegdheid om besluiten te nemen blijft natuurlijk wel bij de gemeenschap liggen.

VI. Interne besluitvormingsmeetings/krutu’s

Als alle informatie beschikbaar is zal het moment komen dat er een definitief besluit genomen zal worden. Het besluit zal misschien “in stapjes” worden genomen, bijvoorbeeld bij tussentijdse bijeenkomsten waarbij steeds duidelijker wordt dat de voorgestelde activiteit(en) wel of niet gewenst zijn door de gemeenschap. Belangrijk is dat er wel een formeel besluit wordt genomen, zodat zowel de gemeenschap als de aanvrager heel duidelijk weten of er toestemming is verleend of niet, en zo ja, onder welke voorwaarden. Dit besluit dient ook schriftelijk vastgelegd te worden, inclusief de nodige overwegingen. Zie verder onder hoofdstuk 6 – Hoe komt de gemeenschap tot een besluit?

VII. Besluit vastleggen en de aanvrager daarover informeren

Als de gemeenschap tot een besluit is gekomen zal dit besluit worden vastgelegd (en eventueel nog voor een laatste maal ter bekrachtiging aan de gemeenschap worden voorgelegd). Het kan nuttig zijn om alle belangrijke overwegingen, dus de redenen waarom zo een besluit is genomen, daar ook bij te vermelden. De gemeenschap of het dorpsbestuur is echter niet verplicht om alle overwegingen aan de aanvrager kenbaar te maken; het kan zijn dat er bepaalde gevoelige redenen zijn die intern bekend zijn maar de aanvrager hoeft die niet te weten.

Het besluit kan zijn:

- Een volmondig “**ja**”: De gemeenschap is er overtuigd over en gaat uit vrije wil akkoord met het voorstel. Dit zal zelden voorkomen; vrijwel alle activiteiten hebben wel bepaalde nadelen, of er zullen bijna altijd wel bepaalde voorwaarden gesteld moeten worden. Enkele voorwaarden die vrijwel altijd zullen voorkomen, zijn bijvoorbeeld dat de aanvrager zich móet houden aan de internationaal erkende rechten van Inheemse volken zoals vastgelegd in, onder andere, de VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (UNDRIP) en andere mensenrechtenverplichtingen, milieuoverwegingen, dat de activiteiten nimmer de rust en orde in het dorp mogen verstoren, dat de aanvrager zich altijd zal houden aan de regels van het dorp, dat het dorpsbestuur altijd het recht blijft behouden om in te grijpen als er ontoelaatbare handelingen plaatsvinden. Een “blanco” toestemming is dus vrijwel nooit het geval, en er zullen altijd wel enkele voorwaarden gesteld worden.
- Een “**ja, maar...**”: De gemeenschap heeft alles overwogen en gaat wel akkoord, **maar** er zijn bepaalde voorwaarden waaraan voldaan zal moeten worden, zoals de voorbeelden genoemd in het vorige punt (en bij grote projecten zullen er nog veel meer voorwaarden aan te pas komen). In dat geval is het besluit pas definitief, als er een **schriftelijke overeenkomst** is opgesteld en is ondertekend naar tevredenheid van de gemeenschap (zie onder punt 8 hieronder).
- “**Nee**”. De gemeenschap heeft alles overwogen en is tot de conclusie gekomen dat belangrijke informatie ontbreekt en er dus geen toestemming gegeven kan worden, of de nadelen zijn groter dan de voordelen, of er is onvoldoende zekerheid over sommige aspecten (bijvoorbeeld milieu-invloeden of het billijk delen in de voordelen), of de aanvrager kan niet voldoen aan de gestelde voorwaarden. Wat de reden dan ook is, de gemeenschap of het dorpsbestuur namens de gemeenschap heeft het volle recht om “nee” te zeggen, met of zonder opgaaf van redenen. FPIC betekent dus niet dat er toestemming gegeven móet worden.

Hierna zal de aanvrager geïnformeerd worden over het besluit. In geval van een negatief besluit (geen FPIC) zal dit schriftelijk gebeuren. In geval dat de gemeenschap in principe wel toestemming/FPIC wil geven maar onder bepaalde voorwaarden, zal dit ook zo aan de aanvrager worden gemeld (bijv. “de gemeenschap wil in principe wel toestemming/FPIC verlenen maar pas nadat er een overeenkomst naar onze tevredenheid is ondertekend”). De brief met deze mededeling is dus nog niet de toestemming zelf. De aanvrager wordt in die brief dan direct ook uitgenodigd voor een volgend gesprek met het dorpsbestuur of haar vertegenwoordiger of team, om over te gaan tot het opstellen van een overeenkomst met daarin verwerkt de nodige voorwaarden. Het FPIC-proces is dus nog niet ten einde! En nogmaals: Een FPIC-proces is geen eenmalige momentopname. De gemeenschap moet steeds akkoord blijven met de activiteiten die van invloed kunnen zijn; er kunnen nieuwe FPIC-momenten komen.

Het kan zijn de aanvrager niet tevreden is in geval van een afwijzing, of bij het horen van de voorwaarden. Dat mag natuurlijk, en is ook wel te begrijpen, vooral als er een lange en uitgebreide

consultatie heeft plaatsgevonden. De aanvrager zou bijvoorbeeld met een voorstel kunnen komen dat bepaalde voorwaarden aangepast moeten worden, of dat hij/zij toch alsnog “inkomt” met bepaalde eisen om zodoende toch nog toestemming te kunnen krijgen. Het ligt aan het dorpsbestuur en de gemeenschap of ze daarop wil ingaan of niet. In zo’n geval zal er als het ware teruggegaan worden naar bovengenoemde stap 3: Interne discussies over de verkregen informatie, en begint er een nieuw proces van afweging van de verkregen informatie, opnieuw een consultatieproces en besluitvorming door de gemeenschap. In elk geval, nogmaals, is de gemeenschap nooit verplicht en mag ook niet onder druk gezet worden om toestemming te verlenen.

Zoals vermeld in de inleiding van dit hoofdstuk, zou de aanvrager ook kunnen komen met het argument dat hij/zij kosten heeft gemaakt. Daarom moet er vanaf het begin van een FPIC-proces duidelijk vermeld worden dat de kosten van een dergelijk proces op rekening komen van de aanvrager, tenzij er vrijwillig bepaalde kosten door het dorpsbestuur worden gedekt. Het kostenaspect mag dus ook geen factor zijn bij de besluitvorming.

VIII. Opstellen van een overeenkomst met alle voorwaarden (indien het besluit positief is)

Als het besluit van de gemeenschap positief is, zal er een overeenkomst opgesteld moeten worden waarin het besluit en alle voorwaarden daaromheen, schriftelijk vastgelegd worden. Pas bij ondertekening van zo’n FPIC-overeenkomst is er toestemming/FPIC verleend; niet eerder. De aanvrager mag dus ook niet de brief waarin hij/zij wordt uitgenodigd als toestemming gebruiken. Dit is belangrijk, want ook het maken van een overeenkomst kan een breekpunt worden. Bij het maken van een schriftelijke overeenkomst kan bijvoorbeeld blijken dat de aanvrager zich toch niet aan bepaalde voorwaarden wil verbinden. Of omgekeerd, kan het dorpsbestuur bij het bespreken van de voorwaarden alsnog tot de conclusie komen dat bepaalde situaties niet voordelig zijn voor de gemeenschap. Het is dus nog niet te laat om alsnog “terug te krabbelen”. Als er een goed consultatieproces is geweest, met alle nodige informatie, zal zo een situatie zich echter niet gemakkelijk voordoen, want als alles goed besproken is en iedereen is zich goed bewust van de verwachtingen en verplichtingen, is het slechts een kwestie van op papier zetten. In feite wordt de FPIC-overeenkomst reeds tijdens de gesprekken voorbereid, en bij een positieve gang van zaken kan daar zelfs inderdaad al tijdens de gesprekken aan gewerkt worden.

Als alle zaken goed zijn vastgelegd in een overeenkomst, zal er overgegaan worden tot ondertekening van die FPIC-overeenkomst. Het moet duidelijk zijn wie precies namens wie ondertekent. Namens de gemeenschap is alleen het dorpsbestuur bevoegd te tekenen. Bij kleine, eenvoudige overeenkomsten kan het zijn dat alleen het dorpsbestuur tekent namens het dorpsbestuur, maar bij grote overeenkomsten zal het volledig dorpsbestuur moeten ondertekenen. In enkele gevallen kan het zijn dat het dorpsbestuur een zaakgelastigde heeft maar ook dan moet de uiteindelijke overeenkomst door het dorpsbestuur zelf worden (mede-)ondertekend.

Aan de zijde van de aanvrager moet de wettelijk bevoegde vertegenwoordiger van het bedrijf of de instantie ondertekenen, of de “hoofdpersoon” zelf als het gaat om een persoonlijk initiatief of activiteit. Het mag dus niet zo zijn dat iemand namens iemand anders of namens een bedrijf tekent, en het bedrijf zegt achteraf dat die persoon niet gerechtigd was om namens het bedrijf te tekenen en het bedrijf dus ook geen verplichtingen heeft naar de gemeenschap. Soms is het nodig dat er schriftelijke bewijsstukken zijn dat de persoon die ondertekent, ook inderdaad gerechtigd is om te ondertekenen namens die organisatie of dat bedrijf.

Afhankelijk van de situatie kan het nodig zijn dat niet één gemeenschap toestemming geeft maar meerdere gemeenschappen, of een hele regio, of zelfs landelijk. In dergelijke gevallen dient er een

overeenkomst te zijn waarbij álle betrokkenen dezelfde overeenkomst ondertekenen. Het kan zo zijn dat er apart met één of enkele dorpen een aanvullende overeenkomst getekend wordt, bijvoorbeeld als het gaat om een regionaal project maar slechts in één dorp wordt er een kantoor opgezet, als voorbeeld. Voor dat kantoor wordt dan een aparte overeenkomst met dat ene dorp ondertekend, maar voor de regionale activiteiten met alle dorpen.

De FPIC-overeenkomst zelf zal ook aan voorwaarden moeten voldoen, die in het kader van dit protocol niet uitputtend behandeld worden. Een belangrijk punt dat niet mag ontbreken is, dat in de overeenkomst moet zijn opgenomen dat de aanvrager zich in en buiten rechte afdwingbaar verbindt om de internationaal erkende rechten van Inheemse volken te respecteren en zich te houden aan de geldende regels en voorschriften van de betrokken Inheemse gemeenschap(en). Dit is vooral belangrijk zolang de Surinaamse wetgeving de rechten van Inheemse volken niet afdoende regelt. Men zou zich er dan op kunnen beroepen dat het volgens het Surinaams recht niet verplicht is om bepaalde regels na te leven. Volgens het internationaal recht echter wél, en het is dus goed om dat ook uitdrukkelijk in de overeenkomst op te nemen.

Een ander punt dat goed moet worden vastgelegd is de manier waarop er wordt gecontroleerd en tussentijds wordt geëvalueerd of alle afspraken naar tevredenheid worden nagekomen. Er moeten formele monitoringsmomenten worden ingebouwd, zodat er tijdig aan de bel getrokken en bijgestuurd kan worden als iets niet goed verloopt. Het moet ook duidelijk zijn onder welke omstandigheden of voorwaarden de overeenkomst mag worden opgezegd/beëindigd, want het mag natuurlijk geen “wurgcontract” zijn. Ook moet de mogelijkheid bestaan om de overeenkomst te wijzigen, als alle betrokkenen het daarmee akkoord zijn (dat kan soms een heel nieuw consultatieproces betekenen; ook dán mag er geen lichte beslissing genomen worden). Er zal eventueel ook afgesproken moeten worden wat er gebeurt als een der partijen zich niet aan de afspraken houdt, of eenzijdig de overeenkomst opzegt (beruchte gevallen zijn die waarbij er mooie beloften worden gedaan voor het opzetten van een economische activiteit maar nadat alle bomen gekapt zijn en het hout is al weggesleept, ziet de gemeenschap de ondernemer niet meer terug...). Een uitgebreide overeenkomst zal misschien ook een klachtenregeling hebben, met andere woorden waar er klachten kunnen worden ingediend en hoe die worden behandeld, en een geschillenbeslechtsingsregeling bevatten voor gevallen waarbij partijen het oneens met elkaar zijn en blijven.

6. Hoe komt de gemeenschap tot een besluit?

Het hele FPIC-proces zoals uitgebreid beschreven in hoofdstuk 5, is onderdeel van het nemen van een besluit door de gemeenschap. Dat alles wordt hier niet herhaald maar is dus wel deel van “hoe komt de gemeenschap tot een besluit”. In geval van betrokkenheid van meerdere gemeenschappen, kan elk dorp of elke gemeenschap haar eigen manier hebben; het hoeft niet allemaal op dezelfde manier te gebeuren.

De interne besluitvorming zal geschieden op de manier die de gemeenschap zelf wil of zoals dat is vastgelegd in het dorpsreglement. Het kan zijn dat er een heel proces van interne besluitvorming wordt gevoerd, bijvoorbeeld eerst middels gesprekken met functionele groepen binnen de gemeenschap en/of huis-aan-huisconsultaties en/of middels één of meerdere speciaal daartoe bijeengeroepen dorpsvergaderingen. Tijdens het consultatieproces zoals genoemd in hoofdstuk 5, worden er misschien ook al tussentijdse besluiten genomen, bijvoorbeeld over de voorwaarden waaraan in de toekomst voldaan zal moeten worden. Het kan zijn dat er speciale consultatiemomenten worden

ingebouwd voor specifieke groepen in de dorpsgemeenschap, bijvoorbeeld een speciale sessie met vrouwen, jongeren, ouderen, cultuurkenners, geestelijke/spirituele leiders.

Ook bij interne besluitvormingsbijeenkomsten mag het dorpsbestuur (externe) deskundigen uitnodigen (zo nodig op kosten van de aanvrager, wat niet betekent dat de aanvrager daarbij aanwezig hoeft te zijn). Overwogen moet worden om dergelijke interne bijeenkomsten ook vast te leggen in een verslag, niet voor de aanvrager maar voor het dorp(en) zelf, zodat er later hiernaar gekeken kan worden bij wijze van herinnering.

Een belangrijk principe van FPIC is en blijft dat de gemeenschap nooit onder druk mag worden gezet om een besluit te nemen (zie ook onder de “F” van FPIC in hoofdstuk 2). Het besluit moet uit vrije wil en zonder dwang, druk of manipulatie worden genomen, nadat alle nodige informatie goed is overwogen.

7. Is het geven (of weigeren) van toestemming het einde van het FPIC-proces?

Het antwoord is “nee”. FPIC is een proces en geen momentopname. Natuurlijk is de ondertekening van een FPIC-overeenkomst wel een belangrijk moment maar dat is nog niet het definitief einde. Misschien wordt het formele traject dan wel afgesloten, maar het is nog niet het einde van het FPIC-proces. Want ook de naleving van de afspraken en de uitvoering van de overeenkomst zijn deel van een goed FPIC-proces. Nadat de toestemming/FPIC is gegeven voor de hoofdzaak, zullen de activiteiten van start gaan, en elke activiteit dient zich dan aan de gemaakte afspraken en principes te houden. Het is dus niet zo dat een ondernemer of organisatie een vrijbrief heeft gekregen om maar te doen en laten wat ze willen. Elke grote activiteit moet dan opnieuw afgestemd worden met de gemeenschap, er moet nog steeds continu informatie worden uitgewisseld en soms opnieuw toestemming gevraagd worden voor kleinere, dagelijkse zaken (bijv. wanneer het een geschikt moment is dat er zwaar materieel mag komen) en zeer zeker ook voor nieuwe activiteiten of besluiten die (nieuwe of andere of nog niet voorziene) impact kunnen hebben. De basisprincipes zoals respect, *ownership* en *leadership* bij de gemeenschap, cultuurgevoeligheid enzovoorts blijven voortdurend van kracht.

Het is, nogmaals, belangrijk dat de nodige evaluatie- en monitoringsmomenten worden ingebouwd om tussentijds de gang van zaken te bespreken en zo nodig bij te stellen.

8. Welke randvoorwaarden moeten aanwezig zijn om een goed FPIC-proces te garanderen?

Het is moeilijk om van tevoren voorwaarden te stellen voor een FPIC-proces, ook omdat dergelijke voorwaarden niet altijd te garanderen zijn. We kunnen dus niet zwart-wit zeggen welke voorwaarden altijd aanwezig “moeten” zijn. Toch is het wel nuttig om enkele punten te benadrukken.

Allereerst gelden de eerdergenoemde basisprincipes (hoofdstuk 4) bij elke fase van het contact tussen de gemeenschap en een aanvrager en dus ook tijdens het gehele FPIC-proces:

1. Respect
2. “Ownership” en “leadership”
3. Capaciteitsversterking, empowerment en geen afhankelijkheid
4. *Rights-based*
5. Volledige informatieverstrekking
6. Effectieve participatie
7. Vertrouwen
8. Cultuurgevoeligheid
9. Gendergevoeligheid
10. Andere overwegingen.

Verder is het goed om te benadrukken dat een FPIC-proces zou moeten uitgaan van goed wederzijds vertrouwen en oprechtheid, **te goeder trouw** dus. Een bonafide investeerder of andere instantie die het oprecht goed meent met de gemeenschap, zal niet proberen het onderste uit de kan te halen en zal niet proberen de gemeenschap te neppen of bezuinigen op essentiële aspecten van een goed FPIC-proces. Van “doordrukken” mag er geen moment sprake zijn; als je dat merkt, klopt er iets niet! Er zal gestreefd moeten worden naar een win-winsituatie waarbij zowel de aanvrager als de gemeenschap optimaal voordelen hebben en er geen verliezers of benadeelden zijn.

Gelijkwaardigheid en partnerschap zijn andere sleutelbegrippen in een FPIC-proces. Het gaat om gelijke partners tijdens dergelijk overleg, partners die elk iets belangrijks en waardevols in te brengen hebben. Er dient geen sprake te zijn van “doelgroep” of “ontvangers” of “begunstigden” of “belanghebbenden”. Inheemse volken zijn **recht**hebbenden met internationaal erkende rechten, die bij *any* overeenkomst ook zullen inkomen, hetzij met grond, (traditionele) kennis, natuurlijke hulpbronnen, arbeid, bestuurlijk toezicht, ervaring en ga zo maar door.

VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (UNDRIP) artikel 46 lid 3:
De bepalingen neergelegd in deze Verklaringen zullen worden geïnterpreteerd in overeenstemming met de beginselen van rechtvaardigheid, democratie, eerbiediging van mensenrechten, gelijkheid, non-discriminatie, goed bestuur en goede trouw.

Andere praktische voorwaarden dienen vooraf goed afgesproken te worden zoals in detail beschreven in hoofdstuk 5, het FPIC-proces, en in het bijzonder in de paragrafen over het consultatieproces.

9. Wat gebeurt er als partijen het niet eens zijn?

Er zijn verschillende momenten waarop partijen (de gemeenschap/het dorpsbestuur, de aanvrager, eventueel andere betrokkenen) het oneens kunnen zijn. Over het algemeen zal er steeds middels dialoog naar een oplossing gezocht moeten worden, met respectering van elkaars mening en standpunten en oprecht proberen om de standpunten van de andere partij goed te begrijpen.

De gesprekken mogen op elk moment stopgezet, gepauzeerd of afgebroken worden als het erop lijkt dat verdere dialoog moeilijk of niet zo zinvol is. Dit zal hopelijk niet vaak voorkomen, en in de meeste gevallen wordt de dialoog hervat nadat eventuele misverstanden of knelpunten zijn aangepakt. Soms kan het helpen om tussenpersonen te laten bemiddelen, maar uiteindelijk moeten partijen elkaar wel weer recht in de ogen kunnen aankijken. Zelfs al komt het niet tot een vergelijk moeten partijen zonder wrok- of spijtgevoelens uit elkaar gaan.

Maar toch kan het voorkomen dat er geschillen ontstaan, misschien tijdens de consultatiegesprekken, of zelfs nadat er al een FPIC-overeenkomst is getekend. Het kan nuttig zijn om bij de aanvang van een consultatieproces al af te spreken wat er moet gebeuren als er onoverkomelijke meningsverschillen ontstaan. De overeenkomst dient daarom ook een geschillenbeslechtsingsregeling te bevatten waarin geregeld wordt wat er moet gebeuren als er meningsverschillen ontstaan waar partijen echt niet zelf uit kunnen komen. Er kan gedacht worden aan externe bemiddeling door een persoon of instantie die door alle betrokkenen vertrouwd en gerespecteerd wordt. Het kan dat er van tevoren wordt afgesproken dat er in het uiterste geval een arbitrageproces wordt ingezet waarbij een extern orgaan (eventueel een tijdelijke instantie, slechts in het leven geroepen voor deze specifieke overeenkomst) een bindende beslissing moet nemen.

Het kan ook zijn dat er wordt verwezen naar geldende regels en procedures in het Surinaams recht. Hierbij wordt echter nogmaals opgemerkt, dat het huidige Surinaams recht niet voorziet in afdoende bescherming van de collectieve rechten van Inheemse volken en gemeenschappen. Een verwijzing naar het Surinaams recht is dus volstrekt onvoldoende, en moet worden aangevuld met toepasselijk internationaal recht, in het bijzonder de bepalingen van de VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (UNDRIP) en de internationale standaarden betreffende FPIC.

10. Slotopmerkingen

Bij ingewikkelde processen met allerlei verschillende aspecten, en een FPIC-proces valt daar vaak ook onder, is het moeilijk of zelfs onmogelijk om harde, alles omvattende of juist uitsluitende regels te geven. Anders gezegd: Niets in dit document is zwart-wit; veel gevallen zullen heel specifiek per geval of per dorp moeten worden bekeken en beoordeeld. Dit zijn richtlijnen met als doel om een nogal gestandaardiseerde aanpak te hebben, zonder echter gebiedend te zijn wat de inhoud en uitkomst moet zijn. Opsommingen zijn niet limitatief; de genoemde “lijstjes/bullet points” hoeven niet alles te omvatten, er kunnen meerdere of andere zijn.

Dit FPIC-protocol is ook een levend document. Naarmate het vaker wordt toegepast, zal de ervaring leren wat werkt en wat niet; waar er aanpassingen nodig zullen zijn.

Er zijn dus altijd nog inhoudelijke veranderingen mogelijk, mogelijk ook per dorp of regio. Maar de algehele gedachtegang zal hopelijk luid en duidelijk klinken door de hele tekst heen: Inheemse volken zijn rechthebbenden, met internationaal erkende rechten, inclusief het recht op zelfbeschikking om over zichzelf te beslissen en dus ook het recht om besluiten te nemen over zaken hen aangaande, en met recht op bescherming en instandhouding van hun woon- en leefgebieden waarvan ze afhankelijk zijn voor hun bestaan en voortbestaan.

Het vragen en verlenen van FPIC is een kans en geen bedreiging. Het is een manier om respectvolle partnerschappen op te bouwen en te behouden.

Annex A: Elementen FPIC, International Workshop on Methodologies regarding FPIC, 2005

Elementen van een Gemeenschappelijke Interpretatie van FPIC, aangenomen door de *International Workshop on Methodologies regarding Free, Prior and Informed Consent and Indigenous Peoples, United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues*, New York, 17-19 januari 2005⁴.

§46. Elementen van een gemeenschappelijke interpretatie van FPIC:

i. Wat

- **Vrij** (*Free*) - dient in te houden: geen dwang, intimidatie of manipulatie;
- **Vooraf** (*Prior*) - dient in te houden dat de goedkeuring ruim voor enige autorisatie of aanvang van activiteiten verkregen is, waarbij rekening is gehouden met de vereisten van overleg- en consensusprocessen van Inheemsen;
- **Geïnformeerd/weloverwogen** (*Informed*) – dient in te houden dat informatie wordt verstrekt welke (tenminste) de volgende aspecten omvat:
  - a. De aard, de omvang, het tempo, de omkeerbaarheid en de werkingssfeer van welk voorgesteld project of voorgestelde activiteit dan ook;
  - b. De reden(en) of het doel van het project en/of de activiteit;
  - c. De duur van het bovengenoemde;
  - d. De locatie van de gebieden die zullen worden beïnvloed;
  - e. Een voorlopige beoordeling van de economische, sociale, culturele en milieueffecten die waarschijnlijk het gevolg zullen zijn, waaronder de potentiële risico's en een eerlijke en billijke verdeling van de voordelen in een context waarbij het voorzorgsprincipe wordt gerespecteerd;
  - f. Het personeel dat hoogstwaarschijnlijk zal worden betrokken bij de uitvoering van de voorgestelde projecten (waaronder Inheemsen, personeel uit de particuliere sector en uit onderzoekinstellingen, overheidsambtenaren en anderen)
  - g. Procedures die eventueel met het project gepaard gaan.
- **Toestemming** (*Consent*)

§47. Overleg en participatie zijn cruciale componenten van een goedkeuringsproces. Consultaties dienen in goed vertrouwen te geschieden. De partijen dienen een dialoog op gang te brengen waardoor zij de juiste oplossingen kunnen vinden in een sfeer van oprecht wederzijds respect en volledige en gelijkwaardige participatie. Overleg vergt tijd en een effectief systeem voor communicatie onder de belanghebbenden. Inheemsen dienen in staat te zijn te participeren middels hun eigen vrijelijk gekozen vertegenwoordigers en traditionele of andere instellingen. Het opnemen van een genderperspectief en de participatie van Inheemse vrouwen is essentieel, evenals, waar van toepassing, de participatie van kinderen en jongeren. Dit proces kan de optie van weigering van toestemming inhouden.

§48. Goedkeuring aan welke overeenkomst dan ook dient te worden geïnterpreteerd zoals de Inheemsen die redelijkerwijs hebben begrepen.

---

⁴ <https://digitallibrary.un.org/record/544406?ln=en> (met additionele workshopdocumenten op de website <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/meetings-and-workshops/international-workshop-on-methodologies-regarding-free-prior-and-informed-consent-and-indigenous-peoples.html>)

ii. Wanneer

FPIC dient ruim voor de aanvang of de autorisatie van activiteiten te zijn verkregen, waarbij rekening wordt gehouden met het eigen besluitvormingsproces van de Inheemsen, in beoordelingsfasen, planning, implementatie, monitoring, evaluatie en afronding van een project.

iii. Wie

De Inheemsen dienen aan te geven welke representatieve instellingen gerechtigd zijn om hun goedkeuring uit te spreken namens de desbetreffende volkeren of gemeenschappen. In FPIC-processen, dienen Inheemsen, de VN-instanties en de overheden te zorgen voor een gender-evenwicht en de opvattingen van kinderen en jongeren als relevant te beschouwen.

iv. Hoe

Informatie dient accuraat te zijn en in zodanige vorm dat zij toegankelijk en begrijpelijk is, en in een taal die de Inheemsen volledig begrijpen. De vorm waarin de informatie wordt gedistribueerd, dient rekening te houden met de mondelinge tradities van Inheemsen en hun talen.

v. Procedures/Mechanismen

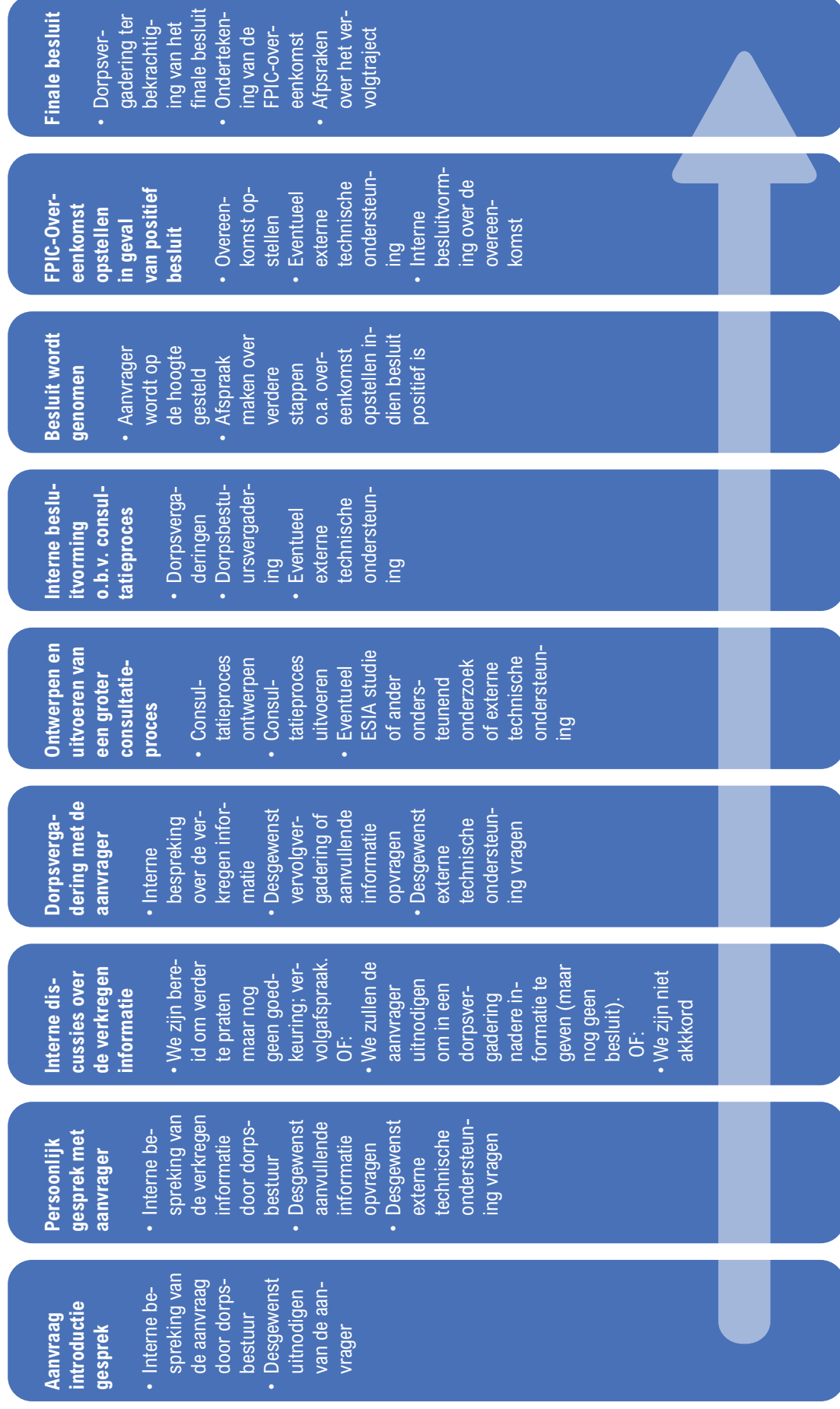
- Er dienen mechanismen en procedures te worden vastgesteld om het FPIC zoals hierboven omschreven, te verifiëren, waaronder mechanismen van supervisie en verhaal, zoals het opzetten van nationale mechanismen.
- Als kernprincipe van het FPIC, dient te gelden dat alle partijen in een FPIC-proces gelijke kansen moeten hebben om welke voorgestelde overeenkomst, ontwikkeling of welk voorgesteld project dan ook te bespreken. "Gelijke kansen" betekent gemiddelde gelijke toegang tot financiële, menselijke en materiele hulpbronnen, zodat gemeenschappen waar van toepassing optimaal en daadwerkelijk kunnen participeren in Inheemse talen of middels enig ander overeengekomen middel of enige overeenkomst of project dat van invloed zal of zou kunnen zijn, hetzij positief hetzij negatief op hun ontwikkeling als onderscheiden volkeren of van invloed op hun rechten op hun territoria en/of natuurlijke hulpbronnen.
- FPIC kan worden versterkt door het vaststellen van procedures om deze processen op de proef te stellen en op onafhankelijke wijze te beoordelen.
- Vaststelling dat de elementen van het FPIC niet zijn gerespecteerd, kan leiden tot intrekking van de gegeven goedkeuring.

Annex B. FPIC in internationale verdragen, verklaringen en rechtspraak

Enkele toonaangevende documenten over FPIC, en delen uit besluiten van mensenrechtenlichamen waarin FPIC (en de verplichting om FPIC te verkrijgen van betrokken Inheemse volken en gemeenschappen) wordt bevestigd:

Het Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination; CERD), zie onder andere document CERD/C/102/D/54/2013 d.d. 18 december 2020 para 6.7 e.v.; Het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; ICESCR); zie onder andere document E/C/12/76/D/289/2022 d.d. 8 oktober 2024 para 14 e.v.; Het Verdrag inzake de Rechten van Kinderen (Convention on the Rights of the Child; CRC); zie onder andere document RC/C/97/D/172/2022 d.d. 7 oktober 2024 para 9.19 e.v.; Het Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women; CEDAW); zie onder andere document CEDAW/C/GC/39 dated 31 October 2022, para 57(c) and 61(d); Het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (BuPo Verdrag; International Covenant on Civil and Political Rights; ICCPR); zie onder andere document CCPR/C/132/D/2552/2015 d.d. 21 september 2022 para 8.7; De VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse volken (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples; UNDRIP) van september 2007; De Amerikaanse Verklaring inzake de Rechten van Inheemse volken (American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples; ADRIP) van juni 2016; G.A. Res. 61/295, U.N. Doc. A/RES/61/295 (2007) articles 10, 11, 19, 28, 29, 32; Inter-American Court of Human Rights, *Saramaka People v. Suriname*, Preliminary Objections, Merits, Reparations, and Costs, Judgment, Inter-Am. Ct. H.R. (ser. C) No. 172, para 134 (Nov. 28, 2007); International Labour Organisation (ILO), Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries (ILO Doc. 169), adopted June 27, 1989, entered into force September 5, 1991, 28 I.L.M. 1382; American Declaration of the Rights and Duties of Man, O.A.S. Res. XXX, reprinted in Basic Documents Pertaining to Human Rights in the Inter-American System, OAS/Ser.L/V/II.1 Rev. 9 (2003); 43 AJIL Supp. 133, (1949); Organisation of American States, American Convention on Human Rights, Nov. 22, 1969, O.A.S. T.S. No. 36; 1144 U.N.T.S. 123; *Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua*, Merits, Reparations, and Costs, Judgement Inter-Am. Ct. H.R. (ser. C) No. 79, (August 31, 2001); *Mary & Carrie Dann v. U.S.*, Case 11.140, Inter-American Commission on Human Rights, Report No. 75/02, OEA/Ser.L/V/II.117, doc. 5. Rev. ¶ 1 (2002); *Maya Indigenous Communities of the Toledo Dist. v. Belize*, Case 12.053, Inter-Am. Comm'n H.R., Report No. 40/04, OEA/Ser.L/V/II.122 doc. 5 rev. 1, ¶ 194 (2004); *Kichwa People of Sarayaku and its members v. Ecuador*, Case 12.465, Inter-Am. Comm'n H.R., Application to the Inter-Am. Ct. H.R. ¶¶ 56-69 (Apr. 26, 2010); Committee on Elimination of Racial Discrimination General Recommendation XXIII (51) concerning Indigenous Peoples. Adopted at the Committee's 1235th meeting, 18 August 1997. UN Doc. CERD/C/51/Misc.13/Rev.4, at para. 3; U.N. Commission on Human Rights, Sub-Comm. on the Promotion and Protection of Human Rights Working Group on Indigenous Populations, Working Paper: Standard-Setting: Legal Commentary on the Concept of Free, Prior and Informed Consent, ¶ 57, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/2005/WP.1, 2005 (July 14, 2005) (prepared by Antoanella-Iulia Motoc and the Tebtebba Foundation); International Covenant on Civil and Political Rights, Dec. 16, 1966, 999 U.N.T.S. 171 (1978); International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Dec. 16, 1966, 993 U.N.T.S. 3 (1967); U.N. High Commissioner for Human Rights, General Comment No. 23: The rights of minorities (Art. 27), ¶ 3.2, U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.5 (Apr. 8, 1994); Concluding observations of the Human Rights Committee: Panama, ¶ 21, U.N. Doc. CCPR/C/PAN/CO/3 (Apr. 17, 2008); U.N. High Comm'r. for Human Rights, Concluding observations of the Human Rights Committee: Nicaragua, ¶ 21, U.N. Doc. CCPR/C/NIC/CO/3 (Dec. 12, 2008); 15 U.N. High Commissioner for Human Rights, Committee on Economic, Social and Cultural Rights [CESCR], Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Colombia, ¶ 12 and 33, U.N. Doc. E/C.12/1/Add.74 (Dec. 6, 2007); CESCR, Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Ecuador, ¶ 12 and 35, U.N. Doc. E/C.12/1/Add.100 (June 7, 2004); CESCR, General comment No. 21 Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, ¶ 1 (a), of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), U.N. Doc. E/C.12/GC/21 (Dec. 21, 2009); International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, Dec. 21, 1965, 660 U.N.T.S. 195 (entered into force Jan. 4, 1969); U.N. Commission. on the Elimination of Racial Discrimination, Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Annex V - General Recommendation XXIII, ¶ 4(d), U.N. Doc. Supplement No. 18 (A/52/18) (Sept. 26, 1997)

Annex C: Schema van het FPIC proces

Contact

Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname

Verlengde Gemeenlandsweg 18d

Tel: +597 520130

E-mail: infovids@vids.sr

Website: <https://vids.sr>

Facebook: VIDSSuriname